

PSIHOLOGIA

SOCIETATEA
ȘTIINȚĂ & TEHNICĂ S.A.

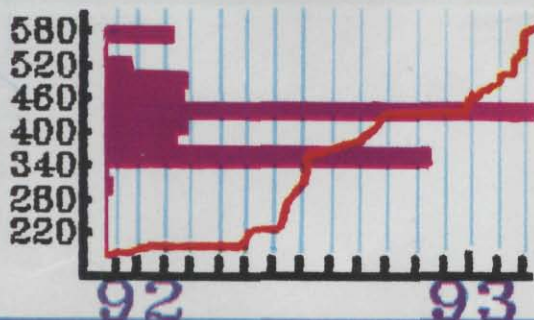
3
1993

TELE INVEST ROMANIA S.A.

1 Leu-Dolar SUA

Informație financiară

- Acces la principalele piețe bursiere din lume
- Informație în timp real, istorică sau prelucrată
- Orice instrumente financiare: valute acțiuni, obligațiuni, materii prime, indicatori etc.

Aplicații bursiere

INVESTCHART

- instrument de analiză tehnică bursieră
- procesor vectorial integrat în timp real

Sisteme informatice coerente

- Schema Directoare
- metoda RACINES
- Hardware - Software - Netware
- Aplicații standard și la cerere
- Instalare, întreținere, școlarizare

Distribuitor autorizat

- Calculatoare personale
- UNIX pentru PC
- Cartele I/O inteligente
- Conectivitate WINDOWS/UNIX
- Baze de date RDBMS/4GL

2

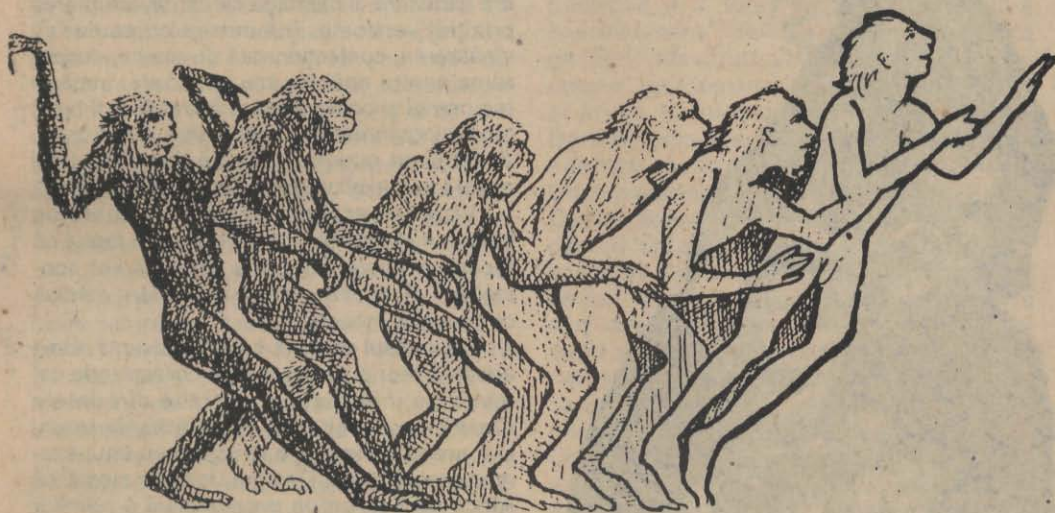
Furnizori

TELEINVEST ROMANIA S.A.

BUCURESTI str. Jules Michelet 15
TEL +40 1 659 79 45; 659 42 92
FAX +40 1 312 37 86

ORIGINEA OMULUI

ȘTIINȚA REPETĂ MITUL?

Studiul originii omului și a culturii nu pare total degajat de vechiul fond mitic, al cărui reflex a fost timp îndelungat. Analizînd scenariile actuale ce explică apariția speciei umane, Wiktor Stoczkowski (vezi "Origines de l'homme; quand la science répete le mythe", în *La Recherche*, nr. 244, 1992) a constatat că ele erau în mod inconștient bazate pe mitul "vîrstei de aur". Goniți din proteoarele păduri tropicale, strămoșii omului ar fi fost brusc confrunțați cu pericole și foame. Din această luptă pentru supraviețuire ar proveni unicătatea speciei umane. De bună seamă că mitul a suferit numeroase transformări de-a lungul timpului, însă imaginația antropologilor continuă să vehiculeze aceeași veche schemă.

Epicurienii și stoicii spuneau că principalul scop al cunoașterii este eliberarea omului de teama irațională provocată de necunoașterea cauzelor unor lucruri. S-a acordat, de aceea, o mare importanță explicației naturaliste a fenomenelor – eclipsele de Soare, fulgeretele sau apariția vieții –, asociate tradițional cu intervenția divină. Printre întrebările la care filozofia se însărcina astfel să răspundă era și originea omului. Mai mult de două mii de ani, curentul naturalist al gîndirii europene a încercat să găsească soluții credibile acestei probleme, chiar dacă

toate tentativele sale nu au putut depăși faza ipotezelor. Secolul al XIX-lea a adus o adevărată revoluție: de aici încolo, reflecția asupra originilor se putea baza și pe vestigiile fosile pe care primele săpături le-au scos la lumină. Se năștea o nouă știință: preistoria și, cu ea, speranța de a construi, în sfîrșit, o știință pozitivă bazată pe observație. Un secol mai tîrziu, analiza operelor științifice arată că cercetătorii nu reușiseră să se elibereze total de influența unei imagini străvechi.

Paleoantropologia explică astfel cauza antropogenezei: hominidii s-au separat de panidee (cimпанzeu, gorilă) în Africa în ultimele zece milioane de ani. Strămoșii noștri au adoptat o locomoție bipedă, în poziție verticală; au început să vîneze, să-și confecționeze unelte, să ducă o viață socială, suferind importante transformări morfologice, mai ales creșterea în greutate a creierului. Declanșarea acestui proces de umanizare este atribuită unei importante schimbări de mediu.

Analiza scenariilor paleoantropologice apărute în a doua jumătate a secolului trecut arată că majoritatea savanților sînt de acord cu ipoteza unei schimbări ecologice. Se admite că noul mediu, deschis, cel mai adesea identificat cu savana, prezenta pentru

strămoșii noștri pericole noi: insuficiența hranei, lipsa apei, frecvențele atacuri ale carnivorelor. Pentru a supraviețui, trebuia abandonat vechiul mod de viață arboricol, era necesară alimentația cu carne, adoptarea poziției verticale, înlocuirea culesului cu vânătoarea, confecționarea de unelte, cooperarea pentru apărare sau vânătoare, împărțirea hranei și comunicarea. Astfel și-ar fi creat omul singularitatea sa biologică și culturală. Acest scurt rezumat reflectă destul de fidel majoritatea explicațiilor paleoantropologice.

Viziunea aceasta naște o întrebare de interes metodologic: cum se explică faptul că tocmai această ipoteză a schimbărilor ecologice – și nu alta – a fost atât de larg admisă de un secol încoace?

Răspunsul obișnuit este că savanții admit această teorie pentru că ea corespunde cel mai bine informațiilor extrase din datele empirice provenite din cercetările de teren. Dar această explicație rezistă greu unui examen mai profund. Desigur, fosilele atestă că Africa de Est, patria prezumptivă a primilor hominizi, a suferit în plio-pleistocen importante schimbări climatice și ecologice, marcate pe termen lung de expansiunea mediilor deschise în detrimentul pădurilor. În schimb, e dificil de acreditat imaginea junglei bucolice sau cea a savanei lugubre. Nici chiar cea mai uscată savană nu este total lipsită de hrană vegetală.

De altfel, nu este sigur că trecerea de la viața în păduri la viața în savane implică inevitabil o mai mare amenințare din partea animalelor carnivore; conform observațiilor efectuate de A. B. Chiarelli și R. S. Carruccini (1981) de la Universitatea din Stirling, Marea Britanie, pe cimpanzeii din parcul Național "Nikolo Koba" din Senegal, unde pădurile reprezintă numai 3 % din vegetație, nu a fost semnalat nici un caz de agresiune din partea carnivorelor, care nu lipsesc din regiune. De altfel, felinele nici nu par să fie amatoare de primat mari. Se poate replica, desigur, că strămoșii noștri au trăit într-un mediu diferit, în care carnivorele erau mai frecvente. Dar mecanismele naturii nu sînt atât de simple; este posibil ca presiunii prădătorilor să fi corespuns o mai mare densitate și diversitate a victimelor, de exemplu marile erbivore. Trebuie spus, pe de altă parte, că anumite feline preferau, probabil, pădurile, unde puteau vîna eficiente – asemenea leopardului – în copaci. Trebuie trasă, prudent, concluzia că ipotezele care afirmă o amenințare a prădătorilor nu sînt solid fondate.

Astfel, datele furnizate de fosile și

analogiile cu ecosistemele actuale ne lasă libertatea de a imagina mediul de viață al primilor hominizi, fie ca pe un mediu mai degrabă ostil și arid, fie ca pe un habitat relativ ospitalier. Este deci dificil de crezut că paleoantropologii privilegiază concepția unei păduri abundente și a unei savane ostile din cauza conformității acestei imagini cu datele empirice. Se revine astfel la punctul de plecare: de ce această teorie este atât de larg admisă? Este posibil ca acest consens paleoantropologic să rezulte dintr-o simplă inerție a spiritului? Puterea de convingere a teoriei umanizării nu s-ar datora prezenței sale în imaginația oamenilor cu mult înaintea apariției cercetării științifice? Încă din speculațiile naturaliste, care puneau problema originilor umanității înaintea descoperirii primelor fosile, se anvizaja cu predilecție ca moment cheie al antropogenezei trecerea de la o perioadă de abundență la una de lipsuri.

În câteva opere publicate între sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea poate fi întâlnită concepția celor două perioade succesive, dintre care prima era statică, lipsită de orice fel de schimbare; strămoșii noștri duceau o existență liniștită, lipsită de griji. Armonia aceasta ia sfârșit datorită unor cauze naturale și cea de-a doua perioadă va fi caracterizată de lupta pentru supraviețuire.

Caracteristicile celor două perioade formează un sistem de opoziții binare. Prima epocă se caracterizează printr-un climat blând, coabitare pașnică cu celelalte animale, absența grijilor, fericire, putere, lipsa bolilor, ce se opun unui climat aspru, luptei împotriva animalelor, grijilor și fricii, nefericirii, slăbiciunilor și bolilor, atribute ale celei de-a doua perioade. Este ușor de remarcat că trăsăturile primei perioade corespund, în mod ciudat, celor pe care tradiția le atribuie "vârstei de aur" și paradisiului terestru, în timp ce perioada următoare oferă exact imaginea contrară. Astfel, cercetătorii, situând începutul istoriei omului concomitent cu tranziția de la o natură paradisiacă la una ostilă, combătându-se astfel teoriile preconceptuate, au propus, de fapt, o schemă ce rela sub o formă laică vechile mituri.

La sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea leagănul omenirii a devenit un „leagăn cu rotile”, ce se deplasa dintr-un continent în altul cu o viteză impresionantă, însoțit de teoria unui cataclism ecologic.

Orice referire la tradiția mitologică sau filozofică este evitată cu grijă în unele opere

științifice, ale căror teorii sînt prezentate ca rezultat direct al celor mai recente descoperiri. Dar analogia cu mitul "vârstei de aur" și dramaticului ei sfârșit se impune irezistibil. J. J. Virey, în "Istoria naturală a speciei umane", definea cea dintîi perioadă ca fiind "adevărata vîrstă de aur a speciei umane", iar Clémence Royer (1870), savantă și prima traducătoare în franceză a lui Darwin, relua această idee evocînd "epoca edenică, perioadă de aur și inocență". Contemporanul lui Clémence Royer, Edgar Quinet, plasa strămoșul omului în mijlocul pădurii terțiare, prezentată romantic ca "un ocean de flori ce înconjura lumea cu ghirlanda sa". Mai recent, Robert Ardrey, ale cărui cărți despre originea omului au bătut recordurile de vînzare în anii '60, afirmă că "toate rapoartele desemnează miocenul din Kenya ca Edenul omenirii" și vorbea despre "teribilul plocen" ca despre pierderea paradisiului. Chiar dacă paleoantropologii au refuzat să recunoască o valoare științifică spulațiilor lui Ardrey, trebuie remarcat că teoria sa privind transformarea ecologică se deosebește de majoritatea ipotezelor savante mai ales prin excesul de metafore decît prin profunzimea ideilor.

Schema celor două epoci se perpetuează deci în gîndirea europeană de cel puțin două milenii, însă concepția despre prima cauză a antropogenezei se schimbă de-a lungul secolelor. "Geneza" vorbește despre primii oameni alungați de Dumnezeu din paradis pe pămîntul blestemat, din cauza păcatului originar. Ovidiu și Vergiliu fac apologia unei naturi primitive a cărei ospitalitate dispare datorită hotărîrii lui Jupiter de a pune capăt leneviei acestora. Anumiți naturaliști din secolul al XIX-lea au inversat această relație cauză-efect, declarînd că proliferarea excesivă a oamenilor și animalelor a provocat degenerarea naturii paradisiace originare. Mai tîrziu, pe măsură ce cercetările geologice și paleontologice progresează, trecerea de la o natură – mamă la o natură vitregă este atribuită cînd glaciațiilor europene, cînd unei orogeneze asiatice, cînd unei cumplite secete.

Aceste schimbări de mentalitate au început să îndepărteze ideea intervenției divine, pentru a o înlocui cu teoria despre un factor natural; astfel, vechiul mit a fost "naturalizat". Cel de-al doilea pas a fost cel al

(Continuare în pag. 26)

Traducere și adaptare:
Radu Gărmacea

Una din legile psihologice generale în baza cărora se constituie și funcționează comunitățile sociale este *legea separării și integrării* unităților lor componente în structuri din ce în ce mai cuprinzătoare. Fie că sînt grupuri naturale, primare, spontan generate, fie că sînt anume create (numite și *secundare* sau *organizații sociale*), toate se găsesc și evoluează sub impactul acestei legi. La o analiză mai atentă a diferitelor comunități umane, *scindarea și unificarea* lor structurală, *divizarea pe subunități* și apoi *fuzionarea părților, specializarea și, respectiv, complexul de unități specializate*

integrării, al organizării grupului ca un întreg echilibrat, cu armonizarea forțelor sale tensionale concurente. Potrivit acestei viziuni, unificarea opiniilor personale, subordonarea unor interese particulare interesului general, de grup, coeziunea în acțiuni și decizii, uniformitatea comportamentală sînt luate drept indici ai unei bune funcționări a grupului respectiv. Ca urmare, cerința integrării optime a grupului apare ca fiind prioritară în fața discriminării psihosociale a componentelor sale, fără de care însă nici prima cerință nu s-ar putea realiza, întrucît în domeniul faptelor și al evenimentelor psihologice organizarea unui cîmp

neîncasă în alianțe, ligi, convenții politice, uniuni etc. Istoria ne înfățișează, de asemenea, dezmembrări de imperii și de state, care apoi alcătuiesc alte uniuni statale și diferite alianțe geopolitice, economice etc. Nici comunitățile religioase nu se pot abate de la această legitate.

Firește, exemplele s-ar putea înmulți, cu precizarea însă că, de fiecare dată, *legea separare/integrare* acționează în interiorul evoluției vieții grupale și nu ca un efect al presiunii unor forțe exterioare, impuse din afară. În general, cercetările s-au concentrat asupra unității grupurilor sociale formate, acordîndu-se prea puțină atenție nevoii de

SEPARARE - INTEGRARE

O LEGE PSIHOLOGICĂ ÎN CONVIEȚUIREA SOCIO-UMANĂ

– într-un sens larg *disocierea și aderarea* grupală – nu par a fi decît expresii ale acestei legi. De altfel, *principiul diferențierii și al (re)grupării* (groupement) elementelor disociate este *universal* (J. Piaget, 1896-1980) și își exercită acțiunea în toate regnurile lumii vii, începînd de la cele mai simple structuri biologice și pînă la mult complicatele sisteme *micro și macrosociale*. Dar, la nivelul relațiilor interpersonale și al proceselor vieții grupale el capătă dimensiuni psihosociale specifice și de o semnificație majoră pentru conviețuirea socio-umană.

Teoriile psihologice-cadru aplicate studierii grupurilor sociale – în speță *Gestaltheoria*, în prelungire cu *teoria dinamicii grupurilor umane* (Kurt Lewin, 1890-1947) – au accentuat rolul

grupal echilibrat devine sursă pentru noi scindări și diferențieri.

Vom gîndi, așadar, devenirile reciproce *separare-unire* ca pe un continuum și nu ca entități opuse și care s-ar exclude între ele. În realitate, asemenea evoluții nu sînt greu de observat: de pildă, în grupuri familiale, care prin creșterea lor generează noi cupluri maritale, integrate și ele grupului mai larg al rudelor prin alianță. Suficiente exemple ne pot oferi organizațiile politice, cu deosebire în etapele de tranziție ale societății. Astfel, ca urmare a ieșirii din regim totalitar, într-o serie de țări răsăritene s-au format multiple partide, care, apoi, s-au scindat în "aripi", "orientări" și "fracțiuni", pentru ca, nu după mult timp, să se

emancipare și autodefinire continuă a celor ce le compun. Or, în organizațiile de interacțiune psihosocială a persoanelor, în care membrii se percep reciproc, comunică între ei, dezvoltă simpatii mutuale, nevoia diferențierii o resimt ei chiar înaintînd ca unitate grupală. Pare un paradox faptul constatat cu ocazia unor investigații psihologice pe care le-am efectuat cu mai mulți ani în urmă asupra unor organizații productive (uzinale) și de educație: pe măsură ce grupele date se sudau ca *unități sociale* probabilitatea scindării lor în subunități devenea mai mare. Aproximarea membrilor prin similitudini și egalizarea cerințelor față de ei în experimentul nostru le-a generat dorința de a personaliza cît mai evident efectuarea

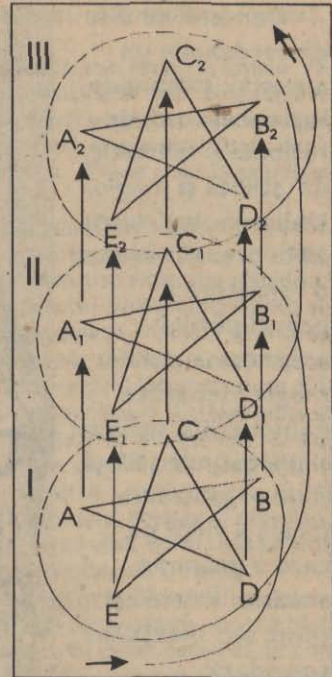
sarcinilor, nevoia de a se distanța prin performanță și a se regrupa. Aceasta este, după opinia noastră, o evoluție firească, logică a fenomenelor de interacțiune psihosocială a persoanelor, interacțiune în care regruparea după afinități mutuale și în funcție de noi interese, mai particulare, de împărțire a acelorași idei și convingeri, de noi dezvăluiri în cunoașterea reciprocă devine iminentă. Disocierea de primele impresii, cu reconsiderarea atitudinală a membrilor, este mai importantă pentru ei decât alinierea inițială și atașamentul anterior manifestat.

Subestimarea însă a separării necesare în conviețuirea organizațiilor sociale este generată – după noi – de două categorii de cauze: cele care țin de însăși gândirea logico-formală, în care înțelegem și conceptualizăm fenomenele psihosociale din colectivitățile umane, și cele izvorâte din practica vieții sociale, mai precis din felul în care macrosocietatea se raportează la fenomenele date. Modelul gândirii logice formale statuează unidirecțional devenirea întregului din părți, a unității sale totale din subunități și elemente componente, fără a le considera pe cele din urmă drept cauză și condiție pentru noi părți. De aici, sub aspect formal-logic, conceptele *parte* și *întreg*, *pozitiv-negativ* ș.a. se exclud în mod reciproc.

Or, noțiunile psihosociologice perechi *separare-unire*, *scindare-fuziune*, *dizidență-ortodoxie*, *disociere-afiliere*, *autonomie-subordonare*, *dezmembreare-întregire* și altele par a fi oposede numai sub aspectul lor pur formal-logic. În realitate, ele esențializează și

exprimă autentice procese psihosociale ce evoluează și se continuă fiecare în celălalt, la cote superioare. Această înaintare în unitate grupală, dar și în diversitatea componentelor sale, ne-o putem reprezenta aproximativ și în următoarea imagine (fig. 1), în care: A, B, C, D, E sînt componente inițiale (I); A₁, B₁, C₁, D₁, E₁ = componentele în interacțiunea lor la un nivel grupal superior (II); A₂, B₂, C₂, D₂, E₂ sînt subunități distincte într-o integrare ulterioară (III); săgețile indică înaintarea grupului de interacțiune socială de la un nivel la altul.

Firește, nu orice separare în intențiile și conținutul ei poate fi benefică, după cum nu orice unire a forțelor disociate este, prin definiție, și constructivă. Separarea unora, care prin interesul lor îngust, de dominare, s-ar substitui însuși scopul pentru care organizația a fost creată, duce la *oligarhie*, la unirea unei minorități conducătoare împotriva majorității celor asociați. Este cazul adesea citat (C. Wright, 1963; Amitai Etzioni, 1964) al partidului socialist din Germania interbelică, al cărui conducători îl transformă în partid nazist. Tot astfel, nu orice fel de *autonomie* se înscrie pe linia progresului conviețuirii socio-umane. De pildă, autonomia organică, motrice a copilului, o dată cu creșterea lui fizică, este legitimă și de dorit a fi cât mai timpurie. Nu însă și cea socială, adică de a se desfășura și acționa după legi proprii, neținînd seama de normele de conviețuire socială. De asemenea, nu poate fi concepută autonomia unor comunități etnice decît în cadrele unei legislații statale, comune întregii țări

Direcția mișcării separare/integrare în grup restrîns

ale cărei părți sînt.

Cît privește felul în care macrosocietatea evaluează *separarea* în raport cu fenomenul de *unire*, acesta este unul vădit părtinitor. Obișnuit, disocierea și distanțarea în grup sînt puțin elogiate și de cele mai multe ori repudiate, în schimb, conformarea la majoritate, alinierea și unitatea de opinii sînt, de regulă, pozitiv apreciate și promovate. Desigur, o bună strategie în mișcarea grupurilor umane n-ar putea fi aceea a prevenirii și nici a estompării separărilor ce se produc în cadrul lor, ci numai o judicioasă gestiune a acestor procese, de așa manieră încît, conjugate în mod complementar, ele să servească unei superioare evoluții a comunității în întregul ei. ■

Prof. univ. dr.
Ana Bogdan

Oamenii au fost dintotdeauna un amestec straniu de logic și absurd, de rațional și fantastic, de știință și magie. Unii psihologi susțin că în prezent are loc o renaștere a preocupărilor accentuate pentru magie, deoarece oamenii sînt saturați și plictisiți de știință și de organizarea totală a vieții pe care o propune aceasta. În același timp, alți specialiști consideră periculoase tendințele spre magic și spre aspectele iraționale ale vieții. Cine are dreptate? Adoratorii zeiței rațiunii sau discipolii magicienilor?

Nu ne propunem să rezolvăm această dilemă, ci să vă întrebăm: dumneavoastră ce tendințe aveți? Înclinația spre magie o domină pe aceea spre rațional, spre știință sau invers? Parcurgeți testul următor și poate veți reuși să răspundeți singur la întrebările enunțate mai sus.

MAGIE SAU ȘTIINȚĂ

Fiecare dintre cele șase întrebări ale testului are cinci variante de răspuns. Încercuți – fără a vă gândi prea mult – varianta de răspuns care credeți că vi se potrivește în cea mai mare măsură, calculați-vă punctajul și citiți interpretarea din finalul testului.

1. Dacă priviți fix o persoană pe care o întilniți pe stradă, ce așteptați să se întimplе?
 - a) nimic, deoarece persoana își va continua drumul
 - b) va zîmbi și își va continua drumul
 - c) va saluta și se va apropia să stăm de vorbă
 - d) se va întoarce cu spatele, deranjată sau stînjenită
 - e) se va întimpla ceva neașteptat, dar plăcut.
2. Ce vă vine să faceți dacă observați un fir de păr pe haina persoanei cu care stați de vorbă?
 - a) în mod amical iau firul de păr și-l înlătur
 - b) nu-i spun nimic persoanei, pentru a nu o ofensa
 - c) îi spun să-l ia pentru că îi stă urît
 - d) îl iau și-l păstrez, poate-mi aduce noroc
 - e) glumesc, spunîndu-i: cine știe al cui este?

3. La ce vă gândiți dacă vedeți un grup de oameni mergând și cîntînd pe stradă?

- au făcut un chef și acum se îndreaptă spre casă
- s-ar putea să fie beți și periculoși
- se vor îndrepta spre mine și-mi vor cînta ceva ce-mi place
- mă irită, așa că este mai bine să mă îndepărtez în grabă
- s-ar putea să fie un grup de cîntăreți cunoscuți, așa că aș dori să-i ascult.

4. Dacă ați rătăcit prin casă un lucru de care aveți absolută nevoie, ce faceți?

- îl caut în continuare, pentru că sînt convins că trebuie să fie pe undeva
- mă opresc și mă gîndesc unde aș fi putut să-l pun
- mă apuc de altceva, pentru a mă calma
- spun o frază ciudată care poate m-ar ajuta să-l găsesc
- îi vorbesc obiectului respectiv, cerîndu-i să iasă la iveală.

5. Cum reacționați dacă un prieten vă telefonează și vă invită în această seară la o petrecere?

- mai întîi îl întreb despre ce petrecere este vorba
- trebuie să mă gîndesc înainte de a-i răspunde
- accept invitația imediat și cu entuziasm
- accept invitația și-i sugerez prietenului meu cîteva idei pentru a ne distra mai bine
- deja încep să mă bucur la ideea că pe timpul seratei se va întîmpla ceva unic și foarte interesant.

6. Ce faceți dacă simțiți brusc o durere în braț și nu cunoașteți cauza?

- îmi masez ușor brațul
- iau un calmant
- întreb pe cineva ce trebuie să fac
- mă gîndesc, încercînd să aflu ce fel de durere este
- îmi privesc concentrat brațul și-mi spun că durerea mă va lăsa imediat.

COTAREA

Varianta de răspuns	Întrebarea					
	1	2	3	4	5	6
a	1	3	1	1	1	4
b	3	1	3	2	2	1
c	4	2	5	3	4	2
d	2	5	2	4	3	3
e	5	4	4	5	5	5

INTERPRETAREA

Dacă ați obținut între 6 și 11 puncte: Sînteți în totalitate un adept al științei și considerați că societatea se îndreaptă sub influența rațiunii către bunăstarea generală. Sînteți atît de convins de aceasta încît ideile și preocupările de magie vă fac să zîmbiți; pur și simplu nu puteți să le luați în serios. Totuși, sînteți tolerant cu cei care cred în

fenomene magice, pentru că îi considerați înapoiți, inculți.

Dv. credeți cu adevărat în știință, în rațiune. Vă sugerăm totuși ca, din cînd în cînd, să lăsați frîu liber fanteziei, să visați puțin cu ochii deschiși. Creativitatea dv. ar putea crește semnificativ după momentele respective... Poate chiar în avantajul științei.

Între 12 și 16 puncte: Deși sînteți o persoană rațională, nu excludeți existența unor forțe necunoscute care depășesc explicația științifică. Tocmai pentru acest lucru sînteți foarte riguros și, în același timp, foarte agresiv împotriva a tot ceea ce este magic și simbolic. Sînteți un censor și un critic foarte drastic al oricărui fenomen ce se află dincolo de sfera științei oficiale. Agresivitatea și atitudinea dv. de adept al științei sînt direct proporționale cu teama pe care o încercați față de magie și de puterile necunoscute. Citiți recomandările de la punctul anterior și reflectați, măcar puțin, la ele. Și, nu uitați, nu tot ceea ce este – deocamdată – necunoscut este și malefic.

Între 17 și 21 de puncte: Sînteți influențat de ceea ce se numește gîndire magică, vă este frică de ea. Sînteți suspicios cu ceilalți pentru că vă este teamă că ei v-ar putea dirija conduita fără să vă dați seama de aceasta. Credeți în superstiții, dar nu sînteți prea înclinat să acționați ca atare. Sînteți convins că există oameni cu callități și însușiri magice, dar mulți dintre ei sînt șarlatani și profitori; știința este necesară pentru a-i ține sub control. Vă recomandăm să vă elaborați un sistem mai valid de criterii pentru aprecierea celorlalți; diversificați-vă lecturile, dar fiți exigent. Și, în fine, acceptați faptul că de multe ori coincidențele nu au nimic straniu în ele; dacă insistați, veți vedea că multe fenomene aparent ciudate pot fi foarte bine explicate rațional.

Între 22 și 30 de puncte: Sînteți un adept desăvîrșit și entuziast al magiei, cu tendința de a vedea lumea într-un mod inexplicabil, irațional. Vă place ca prin imaginație, fantezie să vă îndepărtați de rațiune. Societatea organizată, rigoarea vă deranjează deoarece vă împiedică să întîlniți neprevăzutul. Nutriți speranța de a avea unele puteri misterioase prin care să-i influențați pe ceilalți și lumea care vă înconjoară. Credeți în magicieni și în utilitatea lor socială; vă lăsați purtat de vise și disprețuiți știința, pe care o considerați responsabilă de multe din nenorocirile societății contemporane.

Ce-ar fi dacă ați încerca să vă relativizați și nuanțați puțin atitudinile?! Poate veți aprecia altfel știința, după ce veți încerca să renunțați pentru o săptămînă la televizor, radio, telefon, frigider, automobil etc., etc.

Traducere și adaptare:
Jenica Sîntion,
Filaret Sîntion

Domnule profesor, în calitatea dumneavoastră de director al Institutului de Psihologie al Academiei Române, sînteți cel mai îndreptățit să faceți o evaluare a stadiului actual de dezvoltare a psihologiei în țara noastră. Dar, înainte de a aborda actualitatea, se simte nevoia unei aprecieri a drumului parcurs de această știință la noi.

În dezvoltarea psihologiei românești s-a exprimat pregnant însăși istoria prin care am trecut în ultimul secol. Se pare că prin cultura sa poporul nostru are o anumită vocație pentru psihologie, din moment ce ne-am înscris în sincronismul european, urmînd imediat

Germaniei, Angliei și Franței prin Vasile Conta, Constantin Rădulescu-Motru, Nicolae Vaschide și Florian Ștefănescu-Goangă. Mă refer nu numai la personalitățile menționate, dar și la inițierea de cercetări originale, la înființarea de laboratoare, la conjugarea interdisciplinară în abordarea problemelor de psihologie, ceea ce mă obligă să-i amintesc și pe C.I. Parhon, Gh. Marinescu, D. Danielopolu.

În perioada interbelică am evoluat în paralel și în strînsă legătură cu marile sisteme de psihologie europeană și americană. În acest sens, trebuie amintiți Mihai Ralea, Gheorghe Zapan, Vasile Pavelcu, Nicolae Mărgineanu și alții. În România s-au susținut licențe în psihologie încă din anul 1904. S-a construit un sistem propriu de psihologie

generală, racordat continuu la noile evoluții intervenite pe plan mondial. De asemenea, s-au înfiripat precoce discipline psihologice speciale, cum sînt psihologia copilului și psihologia școlară, psihologia medicală și psihanaliza, psihologia muncii și psihologia militară.

Cît privește tematica de psihologie a persoanei și de psihologie socială, inclusiv de etnopsihologie, acestea

chiar profesorul Paul Popescu-Neveanu.

Sînteți foarte amabilă, dar nu pot să mă așez alături de cei trei "monștri sacri". Dar dacă totuși ar fi să mă situez în rîndul doi, apoi istoricește este drept ca în acest plan să fie menționați în primul rînd regretații Gheorghe Zapan, Anatole Chircev, Benjamin Zörgö, iar dintre noi, cei în activitate, Andrei Cosmovici, Ion Radu, Mihai Golu și alții.

Pe la mijlocul anilor '70 ajunsesem la un vîrf de dezvoltare în învățămîntul universitar psihologic și în cercetare. A urmat însă demolarea brutală a sistemului de psihologie construit prin închiderea secțiilor univer-

sitare în 1977 și desființarea Institutului de Psihologie în 1982.

Cum vă explicați aceste lovituri date psihologiei și altor științe socio-umane: sociologie, pedagogie?

N-aș vrea să apelez la date conjuncturale legate de capriciile odiosului cuplu de dictatori. Aceștia au reușit să distrugă un întreg sistem socio-cultural, radicalizîndu-l pe latura lui malignă. În realitate, în toate sistemele dictatoriale, fasciste sau comuniste, științele umane – și psihologia ocupă locul central printre acestea – au fost pînă la urmă ostracizate.

Vilitorimea trebuie să știe că s-a încercat anihilarea psihologiei nu pentru că aceasta ar fi fost inconsis-

(Continuare în pag. 35)

Prof. univ. dr.

PAUL POPESCU - NEVEANU:

DESTINUL PSIHOLOGIEI ROMÂNEȘTI

au fost de la început domenii predilecte ale studiilor și investigației psihologice românești.

În aceste condiții, în perioada postbelică, axată pe un fond de idei proprii, psihologia a reușit să se mențină pe un curs de dezvoltare normală, adaptîndu-se fără deformări esențiale la bine cunoscutele constrîngerii ideologice și menținînd tacit legătura cu noile orientări din psihologia europeană și americană.

S-au constituit și au funcționat departamente de psihologie în marile universități ale țării, iar din 1956 a luat ființă Institutul de Psihologie în sistemul Academiei Române. Liderii acestei dezvoltări au fost academicienii Mihai Ralea, Vasile Pavelcu și Alexandru Roșca.

– Și dacă îmi permiteți,

Interviu realizat de
Adina Chelcea

Antropologul Edward Hall descrie astfel întâlnirea neoficială dintre un diplomat britanic și unul arab la sediul Organizației Națiunilor Unite din New York: englezul se oprește la 4-5 pași în fața arabilui pentru a-i vorbi. Diplomatul arab se apropie cu 1-2 pași. Surprins, reprezentantul Regatului Unit face un pas înapoi; nu poate suporta ca cineva să se uite fix în ochii săi și să-i simtă în față răsuflarea. Trimisul Emiratelor se apropie de interlocutor: nu-i poate vorbi peste „golul” creat, caută distanța optimă pentru comunicarea interumană, din punctul lui de vedere. Călălat se retrage, judecându-l pe arab ca „prea îndrăzneț”. Acesta îl etichetează pe englez ca „distant”. Un pas înainte, unul înapoi și „Valsul ONU” – după expresia antropologului american – continuă...

Spațiul personal

Scena descrisă ilustrează problematica psihosociologică a spațiului din jurul corpului nostru: asemenea țepilor ariciului, purtăm cu noi o zonă care ne protejează. La nivelul limbajului cotidian se spune: „îl ține la distanță” sau „prieten apropiat”, subliniindu-se tocmai faptul că relațiile interumane se pot

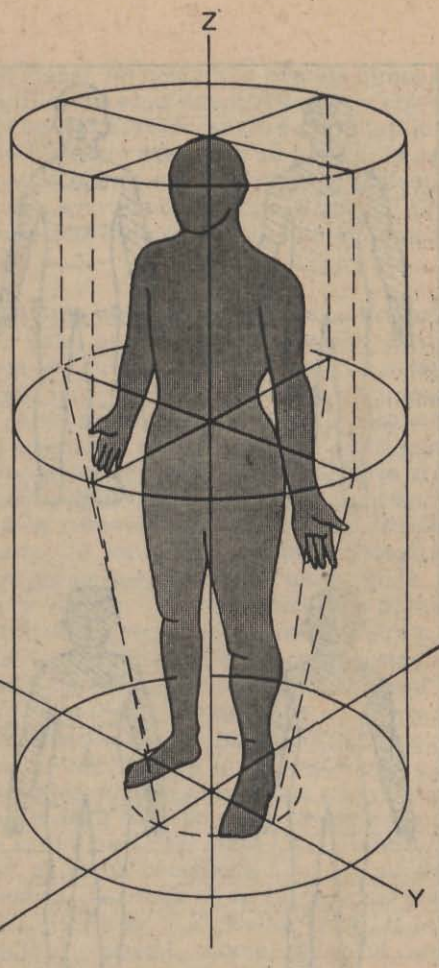

Fig. 1. Modelul tridimensional al spațiului personal

„Valsul ONU” sau despre

Psihosociologia spațiului personal

exprima spațial. Pentru persoane nedezirabile păstrăm în jurul nostru un spațiu mai mare, pentru prieteni reducem pînă la anulare distanța. L.A. Hayduk (1978) a imaginat „modelul tridimensional al spațiului personal” (fig. 1). La reprezentanții diferitelor culturi, în situații sociale diferite, spațiul personal este variabil. „Zona tampon” a corpului uman, perceptibilă cînd este încălcată, exercită o constrîngere psihosociologică: ne simțim stîmjenți cînd în spațiul personal intră persoane ce ne sînt indiferente (îngheșuiala din lift ne indispuce, nu suportăm ca subalternii să se apropie prea mult de noi etc.) și acceptăm cu plăcere intruziunea celor dragi (rude, prieteni, persoane iubite).

Zonele de distanță Hall

Țepii ariciului nu au dimensiuni variabile, spațiul personal da. În unele situații sociale avem nevoie de mai mult spațiu care să ne separe de ceilalți, ca, spre exemplu, atunci cînd ne adresăm unui public. Nu întîmplător s-au inventat scena în sălile de teatru, catedra în sălile de clasă, tribuna pentru mitinguri etc. În alte împrejurări, în discuțiile cu prietenii, cînd facem dragoste dispare „zona tampon”, ajungem „trup și suflet” cu ceilalți. Observînd comportamentul oamenilor în mediul social, Edward Hall remarcă într-o lucrare despre „Dimensiunea latentă” (The hidden dimension, New York, 1966) existența unui număr de patru zone de distanță/apropiere, în funcție de persoanele

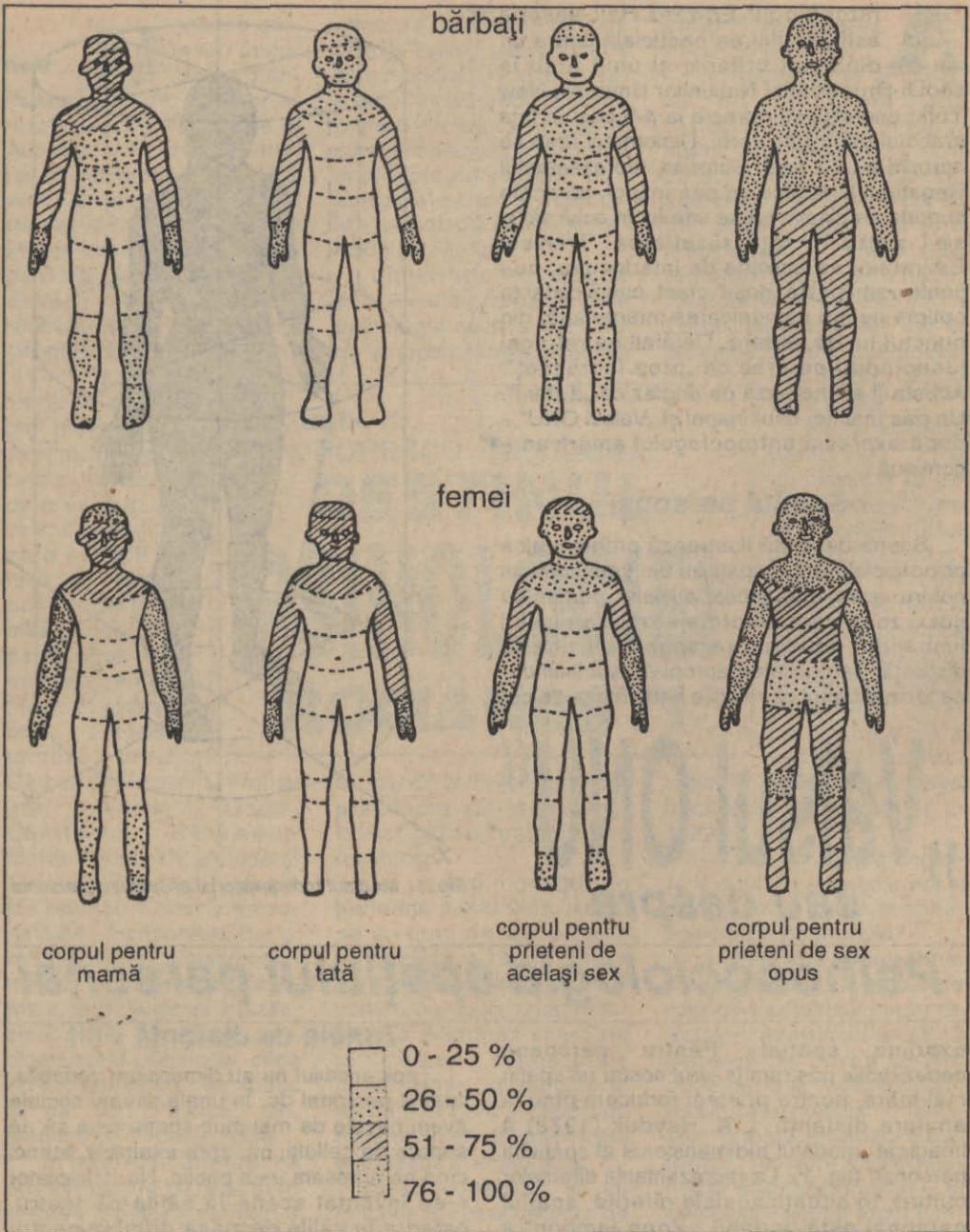

Fig 2. „Corpul pentru alții” la femei și bărbați, în funcție de vîrstă, sex, persoana celuilalt (S. Jourard, 1966)

cu care interacționăm și de tipul de activitate în care sîntem angrenați.

Distanța intimă este de cel mult 40-50 cm. De la această distanță vorbim cu

prieteni. Spațiul se reduce cînd ne îmbrățișăm rudele. Căutăm răsufierea și parfumul persoanelor iubite cînd facem dragoste, atingerea corpului celuilalt produce satisfacție. Atingerea diferitelor părți ale

corpului de către alte persoane este permisă – cultural vorbind – foarte selectiv. Atât persoanele de sex masculin, cât și cele de sex feminin acceptă să le fie atinse mâinile chiar de persoane pe care atunci le cunosc. Dăm mâna cu cei pe care îi întâlnim și sărutăm mâna femeilor cărora le simțim recomandată. Dar gura, obrații, gâtul sau brațele – ca să nu mai vorbim de trunchi – în ce împrejurări și de către cine admitem să fie atinse? S. Jourard (1966) schițează „corpul pentru alții” al bărbaților și femeilor (fig. 2). Apar diferențe legate de vîrstă, sex și de persoana celuilalt (mamă, tată, prieten de același sex sau de sex opus). În aglomerațiile urbane, de exemplu, contactul corporal cu străinii, încălcarea distanței intime intră sub incidența restricțiilor culturale. Intrusul în zona distanței intime trebuie să-și ceară scuze, iar intensitatea acestor scuze este direct proporțională cu „gradul de sexualitate al zonei corporale atinse” – cum remarca etologul Desmond Morris în lucrarea „Maimuța goală” (1976). Există însă „roluri sociale” scutite de „interdicția atingerii” (medici, polițiști, frizeri, coafori, croitorii etc.).

III Distanța personală apare în relațiile cu prietenii și cu persoanele pe care le simpatizăm. Ea este de 50-75 cm pentru „prieteni apropiați” și depășește 1 m pentru ceilalți, persoane ce ne rămîn indiferente. Distanța personală ne protejează față de atingerea celorlalți și asigură comunicarea verbală optimă. În diferite culturi însă, distanța personală variază. Când conversează, italienii, ca și grecii și francezii, de exemplu, stau mai aproape decît americanii. Germanii, elvețienii, suedezii și britanicii preferă un spațiu mai mare și sînt mult mai stîmjenți decît nord-americanii cînd interlocorii nu respectă distanța personală (N.M. Sussman, H.M. Rosenfeld, 1982). Dar nu numai apartenența etnică influențează spațiul personal. În cadrul aceleiași culturi sau în același grup etnic, femeile au nevoie de un spațiu personal mai redus decît bărbații, după cum au relevat cercetările psihosociologice moderne (M.A. Wittig, P. Skolnick, 1978; R. Gifford, 1982).

IV Distanța socială. În acest context, desemnează spațiul personal de care avem nevoie ca să ne simțim bine cînd intrăm în relații oficiale cu cineva. Ținem la distanță de 2-3 m pe cei cu care ne aflăm în raporturi de serviciu. Inventăm fel de fel de bariere pentru a evita contactul corporal: ne așezăm în

capul mesei, ne postăm în spatele biroului sau plasăm scaunul interlocutorului la cîțiva metri de noi. Democratizarea instituțiilor poate fi efectiv măsurată cu metrul: la ce distanță sîntem ținuți de primarii și prefecții pe care i-am votat ca fiind „de-ai noștri”? Cît de mare este distanța socială care ne separă de ei?

IV Distanța publică, în viziunea lui Edward Hall, este cea care se menține între persoanele cu status social inegal. Vă puteți imagina un comandant adresîndu-se trupeii fără să se distanțeze cu 5-10 m de militarii? V-ați întrebat de ce personalitățile politice, la conferințele de presă, stau departe de jurnaliști? Ați observat, desigur, că judecătorii în sălile tribunalelor se plasează foarte departe de inculpați, că în amfiteatre profesorii universitari își țin studenții la... distanța catedrei. Distanța publică este păzită cu strănicie: președinții și prim-miniștrii au gardă de corp. Arhitecții iau în calcul distanța publică, mai general spus „spațiul personal”, cînd proiectează construcțiile de interes public: ministere, sedii de organizații, școli, tribunale etc. Se are în vedere faptul că persoanele din clasa de mijloc resimt mai puternic decît cele din clasa de jos nevoia unui spațiu personal mare (S.E. Scherer, 1974), că adulții, comparativ cu copiii, au, de asemenea, nevoie de un spațiu personal mai mare (J.R. Aiello, T.D. Aiello, 1974), la fel infractorii violenței, comparativ cu cei nonviolentei (A.F. Kinzel, 1970).

Așa cum arătau Michael J. Saks și Edward Krupat în lucrarea „Social Psychology and its Applications” (New York, 1988), cînd oamenii reușesc să păstreze spațiul personal necesar tipului de interacțiune dat cu persoanele bine individualizate, ei se simt relaxați și reacționează eficient. Cînd spațiul personal este prea mare sau prea mic, ei se simt umiliți și dezorientați. Psihosociologii S. Albert și J.M. Dabbs (1970) au constatat că, plasați la o distanță adecvată, oamenii care ascultă un discurs sînt mai atenți și-l apreciază pe vorbitor ca fiind mult mai simpatic și mai inteligent decît atunci cînd sînt situați prea aproape sau prea departe. Să nu uităm acest lucru, pentru că atractivitatea și competența sursei mesajelor persuasive influențează pozitiv acceptarea conținutului comunicării. ■

Comunicarea nonverbală poate fi un instrument eficient care, mînuit cu abilitate, vă poate fi de un real folos în influențarea persoanelor din jurul dumneavoastră în sensul pe care-l doriți: puteți dobîndi cu ușurință respectul și aprobarea lor, îi puteți intimida și ține sub control.

Eficacitatea comunicării nonverbale rezidă în independența sa față de auditoriu. Acest lucru vă permite să transmiteți mesaje importante chiar în timp ce partenerii vă vorbesc. În comunicarea de tip verbal sîntem nevoiți să așteptăm ca partenerul să termine ce are de spus pentru a putea vorbi la rîndul nostru, evitînd în acest fel discuțiile dezorganizate. Putem, în schimb, folosindu-ne de comunicarea nonverbală, să manifestăm o nemulțumire politicoasă prin clătinarea capului, fără a întrerupe vorbitorul, în timp ce un zîmbet sau un semn aprobator îl pot încuraja să continue.

Aproape 90% dintr-un mesaj se transmite pe cale nonverbală. Iată de ce comunicarea față în față este

preferabilă unei conversații telefonice. Un om de afaceri trebuie să știe că este bine să-și privească partenerul drept în ochi, ajustîndu-și comportamentul în funcție de

ma în discuție. Pe parcursul unei ședințe de negociere, observați gesturile partenerului, mai ales la începutul întîlnirii. Dacă le veți descifra corect, veți fi cîștigătorul!

COMUNICAREA NONVERBALĂ ȘI SUCCESUL ÎN AFACERI

reacțiile acestuia. De exemplu, dacă pupilele partenerului de afaceri se măresc șau dacă el se relaxează depărtîndu-și picioarele, atunci se poate mări, fără grijă, prețul. Dimpotrivă, dacă un cumpărător își încrucișează mîinile pe piept, negociatorul trebuie să șovăie atunci cînd dorește să mărească prețul. Aceste gesturi și expresii faciale, conștiente sau inconștiente, reprezintă stimuli ce pot fi folosiți cu succes pentru a mări eficacitatea comunicării deschise între oameni.

Printre cele mai obișnuite semnale nonverbale – se afirmă în revista "International Manage" – se află gestica și mimica.

Obiceiul de a-ți freca ușor nasul cu degetul arătător poate fi interpretat ca un semn de ostilitate, de negare sau poate exprima nesiguranță, dubiu. Dacă acest gest apare imediat ce interlocutorul a pus o întrebare, el poate fi descifrat ca fiind un semn de îndoială. Cel care face gestul se întreabă dacă este cazul să răspundă sau nu, dacă ceea ce este pe cale să spună este corect, legal sau dacă reprezintă cea mai bună formulă în legătură cu proble-

Un alt gest, destul de des întîlnit, este "forma de clopotniță", adică împreunarea vîrfurilor degetelor de la mîini în forma clopotului de biserică. Este un gest care exprimă neîncredere, persoana care îl face fiind fie nesociabilă, egoistă, fie foarte sigură de ea. Cei mai aroganți și mai "plini de ei" își vor împreuna mîinile în acest fel la nivelul ochilor, privind printre degete la partenerul de discuție. Aceste gesturi care exprimă superioritatea sînt în contrast cu altele, care exprimă nesiguranța: punerea coațelor pe birou și formarea unei piramide cu antebrațele, împreunarea mîinilor în dreptul gurii cînd se vorbește sau se ascultă. Vom observa că, în timpul negocierii, pe măsură ce persoana care face un asemenea gest capătă încredere și siguranță, va coborî mîinile de la gură, așezîndu-le ferm pe masă.

Unele semnale nonverbale scapă controlului conștient. De exemplu, dilatarea pupilei: faceți efortul să vă priviți partenerul drept în ochi, mimînd astfel un interes care de fapt lipsește. Mărirea pupilelor (ele își schimbă mărimea

automat în funcție de cantitatea de lumină la care sînt expuse) se poate produce în funcție de interesul pe care-l produce problema sau persoana. Dacă o femeie se simte atrasă de un bărbat, *pupilele ei se vor mări cînd îl va privi*. Sau, dacă un jucător de pocher are "o mîină bună", inconștient i se vor mări pupilele. Experții care au studiat "mimica" ochiului au observat că un aflux sanguin spre acest organ poate fi asociat cu o stare de anxietate.

Cum folosim spațiul și timpul? Un alt factor important al comunicării nonverbale este spațiul. S-a observat că în campania prezidențială din SUA în 1900 cel mai înalt dintre candidați a ieșit câștigător în alegeri. Un studiu efectuat la Universitatea din Pittsburg demonstrează că absolvenții cu o înălțime între 1,88 și 1,93 m au primit la angajare un salariu cu 12,4% mai mare decît colegii lor mai scunzi.

Relația noastră cu spațiul este determinată, într-o oarecare măsură, de personalitatea fiecăruia. Persoanele care prezintă complexe de inferioritate fac eforturi să ocupe cît mai puțin spațiu. Un complexat își va ține mîinile strîns lipite de corp, pe cîtă vreme cei care se cred superiori își vor ține brațele întinse sau împreunate la ceafă, ținîndu-l astfel pe ceilalți la distanță. Unii folosesc tot felul de strategii pentru a ocupa cît mai mult spațiu, ca și cum acesta nu le-ar fi niciodată suficient: pernițe la umeri/coafuri înalte, pantofi cu tocul foarte înalt, loțiuni foarte puternic mirosoare, chiar uleioase, care reflectă lumina, haina deschisă în așa fel încît poalele ei să fluture, predilecția de a ocupa

birouri sau fotolii foarte mari.

"Gesturile spațiale" sînt indicatori nu numai ai personalității de bază, dar și ai sentimentelor trecătoare. O persoană care este, de obicei, încrezătoare în ceea ce o privește poate să se simtă într-o anumită situație în nesiguranță și aceasta se va reflecta în modul în care ea va ocupa spațiul. Descifrarea gesturilor spațiale este mai mult decît un instrument de clasificare a caracterelor. Ea poate fi folosită la evaluarea schimbării atitudinale față de o persoană sau o situație dată.

Folosirea timpului este la fel de importantă ca și aceea a spațiului, reprezentînd un indicator al sentimentelor, al încrederii, al agresiunii, al sentimentului de inferioritate sau de superioritate, al anxietății. De exemplu, un subaltern tinde să fie mereu punctual la o întîlnire, în timp ce șeful va întîrzia cu siguranță. Dacă măsurăm timpul dintre bătăia în ușă și intrarea într-un birou, putem observa că atunci cînd superiorul intră în biroul subalternului timpul în cauză va fi minim. Din contră, cînd subalternul dorește să intre la șeful său acest interval de timp va fi considerabil mai mare. Un alt exemplu este legat de timpul folosit pentru a răspunde la o întrebare: subalternii tind să răspundă imediat la întrebările șefilor, pe cînd aceștia din urmă întîrzie cît pot răspunsul. Simțim că nu putem să ne lăsăm superiorul să aștepte în pragul ușii sau că nu putem să-i răpim timpul întîrziind un răspuns pertinent la întrebarea pusă. Pe de altă parte, șeful i se pare perfect justificat să ocupe timpul subalternului său fumîndu-și pipa și gîndind la un răspuns care să-i fie cît mai convena-

bil. Cu cît oamenii sînt mai importanți în ierarhia socială, cu atît se simt mai îndreptățiți să răpească timpul celor din jur.

Primum pas în îmbunătățirea "limbajului" corpului nostru este de a ne analiza propriile obiceiuri cu aceeași obiectivitate cu care le analizăm pe ale altora. Sînt postura și gesturile dv. conforme cu imaginea pe care doriți să o proiectați?

Dacă sînteți, de exemplu, timid, veți tinde să stați drept, cu mîinile încrucișate la nivelul pieptului și cu picioarele așezate strîns încrucișate, veți fi tentat să vă încheiați haina în timpul discuției sau, și mai rău, să vorbiți printre degetele mîinii pe care o țineți în dreptul gurii. Acestea sînt obiceiuri de care cu greu vă veți debarasa. Puteți încerca să faceți un efort pentru a adopta o poziție mai puțin rezervată și gesturi mai sigure schimbîndu-vă stilul personal, ceea ce vă va îmbunătăți situația socială. Încercați să priviți oamenii drept în față, chiar dacă sînteți tentat să le ocoliți privirea, evitați să vă ascundeți fața în dosul mîinilor, să vă faceți de lucru încheindu-vă sau descheindu-vă haina în timpul discuțiilor și, mai ales, nu vă mai strîngeți brațele pe lîngă corp ca și cum v-ați afla într-o invizibilă cutie de sardale.

Nu este ușor să stăpîniți secretele comunicării nonverbale, dar, dacă insistați, sensibilitatea dumneavoastră la aceste semnale va crește și veți deveni astfel un om mai deschis, o personalitate pozitivă. ■

Traducere și adaptare:
**Doina Ștefana
Săucan,**
Institutul de Psihologie

CALMUL

O STARE PSIHOLOGICĂ LA ÎNDEMÎNA TUTUROR

Puțini dintre noi apreciază valoarea pe care o are energia psihică în tumultuosul context cotidian. În fața "ghemului" de probleme dificile și complexe cu care ne confruntăm, în gesturi necontrolate, uneori zadarnice, pierdem neconștient energie. Fără a o supune controlului, dozării și echilibrului, o drămuim nerațional. Or, atât timp cât neurofiziologic ea se compune dintr-un flux de neuroni – celule nervoase care o dată distruse nu se mai pot reface –, nu e deloc profitabil să fie irosită cu ușurință, cu "generozitate" nefirească. Se impune ca legitimă deci o intervenție promptă în scopul protejării acesteia prin intermediul *calmului*, căruia încercăm în cele ce urmează să-i deslușim esența și importanța. Pentru demersul nostru am utilizat ca referință bibliografică și o carte mai veche, "Puterea calmului", o creație a evului mediu asiatic care subliniază concepția gânditorilor din acel spațiu cultural asupra "înțelepciunii calmului".

Cînd afirmăm despre calm că ar fi o calitate înăscută, spunem mai mult decît putem cunoaște în realitate, eroare săvîrșită și în cazul în care susținem numai perspectiva instaurării sale situaționale fără intervenția vreuneia dintre variabilele ereditare. Cert este că o dimensiune internă majoră a calmului – raportul dintre excitație și inhibiție la nivelul sistemului nervos central – este reglată pe cale endogenă, prin intermediul legii echilibrului, cu rădăcini puternice în matricea ereditară; dar tot o certitudine este și faptul că reactivitatea umană se lasă condiționată într-o proporție ridicată și de factori conjuncturali, uneori avînd ponderi deter-

minante. În zilele noastre, datorită dinamicii și complexității crescînde a cadrelor (relaționale) de viață – familial, profesional, social-politic etc. –, accentuate și de proliferarea stimulilor stresanți cu efect perturbator, orice ființă umană, indiferent de tipologia temperamentală căreia îi aparține, poate ajunge în pragul pierderii echilibrului psihic. Dar evident că numai unii, din păcate foarte puțini, sînt cei care nu trec acest prag.

O încercare de portretizare a stării de calm poate porni atît de la maniera directă în care e creionată aceasta în Dicționarul de psihologie: "a fi calm înseamnă a lua decizii adecvate situației concrete de viață, fără a pierde echilibrul și deci a estima exact consecințele pozitive și negative ale situației date", cît și de la o formulă antitetică poate, într-un anume fel mai expresivă: cei ce nu știu să organizeze în ei calmul acordă puțină importanță legilor relativității, ignoră și neso-

cotesc deliberarea, își reprezintă cu suficiență și aproximație ideile, luptînd neîncetat cu fantasmagoriile iluziei, se lasă frecvent pradă neastîmpărului pasional. Deci persoanele lipsite de calm confundă activitatea cu agitația; pe cînd activitatea e o expresie a vitalității în serviciile gîndirii logice, agitația corespunde unei nestăpîniri instinctive care degradează "vitalitatea funcțională".

Sintetizînd avantajele oferite de calm, putem spune că prin această stare se facilitează: evaluarea corectă a variabilelor psihosociale ale situației date; prognozarea consecințelor unui demers; înlăturarea valurilor de entuziasm facil; disciplinarea emoțiilor; dozarea justă a energiei psihice potrivit cu solicitările reale (găsirea optimumului motivațional); întărirea organismului la factori perturbatori, stresanți.

Care ar fi cîteva din mijloacele de *autoeducație* pe baza cărora putem contribui la instaurarea stării de calm?

● *Percepția lucidă a situațiilor reale.* Nu rareori percepția noastră se poate altera considerabil, în integralitatea sa reflectînd imagini false; conștiința noastră încetează de a mai fi limpede, neputînd deosebi mai nimic în amestecul de idei bizare și sentimente înverșunate care tulbură transparența. Claritatea este un agent al calmului pentru că, înconjurat de echilibru mintal, omul poate studia cauzele deformărilor de percepție, iar prin străduință și obiectivitate poate ajusta și ameliora reprezentările, pătrunzînd adevărata stare a lucrurilor.

● *Prudența.* Reacțiile rapide, instantanee nu sînt profitabile și, de aceea, e bine să fie stopate. Pentru ele există o alternativă, o frînă – prudența –, care în ultimă instanță îngăduie intervenția unor hotărîri fructuoase. Ea nu exclude curajul, dimpotrivă, îl valorifică, asigurîndu-i însă acestuia un temeinic substrat decizional.

● *Disciplinarea automatismelor.* "Eul" intern este o "fortăreață" atît de slab apărată încît oricine poate pătrunde destul de ușor adîncimile ascunse ale sale. De aceea sînt necesare o stăpînire și o disciplină atente a gesturilor, mișcărilor, cuvintelor de foarte multe ori scăpate de sub control, prin supunerea mai frecventă a acestora instanțelor gîndirii:

– *cenzurarea* (supravegherea) expresiilor emoționale: sînt persoane care privesc exteriorizarea emoțiilor ca semn al lipsei de calm, integrîndu-l pe acesta din urmă ca antonim al emotivității. Dar forța calmului rezidă nu în absența ori în neputința de a simți, ci în pu-

terea de a reprima semnele vizibile ale senzațiilor, accepție departe de a fi reflexiv atracției sentimentale;

– *controlul comunicării verbale.* vorbirea este o sabie cu două tălșuri la fel de ascuțite, care-i fac mînuirea primejdioasă și pentru emițător, dar și pentru cel căruia se adresează. De aceea, în spiritul calmului e necesară o atenție fermă (devenită la nevoie "temnicerul" propriilor cuvinte, al tonului și nuanțelor exprimării, factori reglatori al tensiunii și iritabilității. E bine să evităm a transforma vorbirea în "agitație" verbală prin utilizarea cuvintelor purtînd predominant sensuri proprii, în nuanțe mai "blînde" și ton moderat, dar ferm. Uneori soluția cea mai bună poate fi tăcerea prin care ne reținem de la replici pe care regretăm că le-am rostit (deoarece devin potențiale cauze de tulburări și complicații). Și e bine de reținut că nu regretăm la fel de mult ceea ce am rostit cu ceea ce am fi vrut să spunem, dar am tăcut;

– *stăpînirea de sine:* multe naturi fragile sînt incapabile să-și stăpînească năvalnicele porniri ale instinctelor, devenind victima propriilor pulsioni. S-a constatat că în urma acumulării unei energii nervoase-surplus, aflată în pragul paroxismului, o fracțiune de secundă poate deveni fatală în eventualitatea "deversării" acesteia. Apare ca profitabilă suprimarea sau cel puțin amînarea în secundele respective a oricărui gest, chiar dacă e valorizat ca pozitiv, prin schimbarea planului de "reprezentare" afectivă, de la o perspectivă sumbră la una mai plăcută, optimistă.

● *Igiena corporală.* Calitatea vieții organice trebuie să fie obiectul unei ritmice strădanii raționale. Spre exemplu, odihna, regularizarea duratei somnului sînt necesare, întrucît o persoană deprimată de oboseala nopților petrecute în așteptarea neliniștită a unei soluții și aflată într-un stadiu avansat de hipotonie sau iritabilitate nu poate face față în mod optim exigențelor vieții sociale.

● *Momentele de "reculegere."* Intervalele de timp dedicate restabilirii echilibrului intern prin monolog interior și care trebuie repartizate de-a lungul unei zile proporțional cu necesitățile lăuntrice ale fiecăruia sînt fructuoase numai atunci cînd ne permit destul de clar să ne analizăm prin introspecție. Ar fi o greșeală să ne ascundem golul gîndirii sub falsele aparențe ale calmului.

(Continuare în pag. 31)

Student **Romîță Iucu,**
Universitatea București

Cînd vorbim despre supradotare intelectuală avem în vedere două importante caracteristici: o dotare intelectuală superioară și manifestarea unor performanțe de excepție. Definițiile acordate acestui termen încearcă să fixeze cadrul psihologic și educațional în care această capacitate intelectuală se formează și se dezvoltă, precum și importanța recunoașterii ei sociale.

Supradotarea intelectuală este un construct teoretic care se bazează pe diferențierile individuale ce apar în dotarea cognitivă; aceste diferențieri se pot manifesta prin performanțe de excepție. Un concept de bază este potențialul, care poate fi un rezultat fie al eredității, fie al mediului educațional. Din acest motiv o definiție larg acceptată este cea dată de prof. J. Fledhusen, care afirmă că "supradotarea la un copil sau adolescent constă într-o pre-

dispoziție naturală, psihologică sau fizică, pentru învățare și performanțe superioare, în anii formativi, ca și posibilitatea atingerii unui înalt nivel de realizare în perioada adultă".

Recunoașterea categoriilor de copii potențial capabili de performanțe superioare covîrstnicilor este utilă atît pentru acești "candidați la umanitate", cum îi numește H. Piéron, cît și pentru grupurile sociale cărora le aparțin.

Problematica încurajării sau a descurajării sociale a supradotaților a evoluat în timp, pe de o parte în funcție de sistemele ideologice din fiecare țară, iar pe de altă parte în strînsă dependență de corespondențele care s-au stabilit între practicile educaționale (utilizate în lumea școlară) și modul în care a fost înțeleasă evoluția gîndirii copilului.

Randamentul intelectual al oricărui copil (în perioada școlarității) depinde de doi factori: de structura lui cognitivă și de posibilitățile oferite de sistemul educațional. Existența diferențelor individuale, pentru aceleași etape de vîrstă, reclamă forme de instruire diferite și/sau diversificate, astfel încît fiecare copil să poată beneficia și selecționa din ofertele educaționale pe cele adecvate dezvoltării și valorificării potențialului său aptitudinal.

În literatura de specialitate există două tipuri majore de concepții privind supradotarea intelectuală: *psihologice*, care accentuează rolul *diferențelor individuale*, și *educaționale*, care subliniază rolul *evaluării per-*

formanțelor academice (teoretice). Indiferent de orientarea definițiilor acordate supradotării intelectuale, atît psihologii, cît și pedagogii recunosc existența următoarelor elemente: capacitate intelectuală ridicată; manifestarea precoce (nu înainte de 5 ani); identificarea unor performanțe superioare; influența, pozitivă sau negativă, a condițiilor de mediu.

Ultimul aspect menționat se referă la cei trei factori implicați în orice fenomen educațional: familie, școală și societate. Întrebarea care se pune este *dacă și cum pot fi ajutați părinții, profesorii, educatorii în sprijinirea și promovarea acestor copii de excepție*. Nu vom aduce în discuție argumentul că așa cum există forme de învățămînt diferențiat pentru copiii cu handicapuri fizice ori intelectuale, sau pentru aceia talentați (arte plastice, muzică, sport), în aceeași măsură pot exista *forme de educație specială pentru copiii supradotați din punct de vedere intelectual*. Vom încerca să arătăm că aceste modalități educaționale specifice pot fi la îndemîna oricărui adult (specialist sau nu) care este interesat de această categorie de copii.

Realizarea unei educații pe măsură are la bază următoarele principii: sistemele educaționale se pot adapta la abilități și trebuințe diferite care aparțin unor copii dotați; se pot furniza programe opționale pentru cei dotați diferit față de alții, urmărind aceleași scopuri educaționale; obiectivele educaționale pot fi mai bine realizate dacă ele sînt structurate în funcție de diferențele individuale. Termenul de "trebuință educațională specifică" se referă la acea categorie de copii care se dife-

Cum propulsăm copiii și tinerii SUPRADOTAȚI?

rențiază de colegii lor fie printr-o învățare mai lentă, fie prin una mai rapidă. Specificul copiilor și tinerilor supradotați constă în capacitatea rapidă de înțelegere și de reținere a faptelor și evenimentelor prezentate, precum și într-o precoce capacitate de abstractizare. Ei au abilitatea de a învăța mai rapid și mai eficient decât covârșnicii și prin aceasta prezintă trebuințe educaționale speciale.

Supradotarea intelectuală trebuie privită ca un construct format din mai multe variabile, dintre care cele mai frecvent relevate sînt următoarele: o **abilitate cognitivă**, „nu neapărat superioară, dar peste medie; o **motivație foarte puternică**, ce se manifestă, de obicei, prin perseverență și tenacitate în rezolvarea problemelor, și **creativitate** (gîndire divergentă).

În literatura de specialitate se subliniază distincția dintre supradotarea școlară (realizată în perioada școlarizării) și supradotarea productiv-creatoare. Prima categorie se caracterizează prin aceea că este realizată de către copii, reprezintă o învățare a ceea ce este deja

cunoscut (într-un domeniu sau altul), timpul de realizare variază de la cîteva minute la cîteva luni, iar creativitatea apare frecvent, nefiind neapărat necesară. Comparativ cu aceasta, supradotarea creativ-productivă este specifică adulților; produsul este o descoperire într-un domeniu sau altul, se realizează în timp, iar prezența creativității este absolut necesară.

În ceea ce privește nivelul persistenței și al autoîncrederii, dacă la un adult considerat supradotat acesta este deosebit de ridicat, la un copil supradotat acest nivel este variabil. Scopul primordial al unei educații specifice copiilor și tinerilor supradotați este tocmai asigurarea acestor trăsături, mai ales referitor la *stabilitatea lor în timp*.

Modalitățile de sprijinire și ajutorare a copiilor și tinerilor supradotați se referă tocmai la ultimul aspect menționat, ele grupîndu-se în două categorii principale: *fundamentale* (cu referință specială la corespondența dintre abilitățile cognitive și programele școlare) și *complementare* (specifice programelor educaționale extra-

curriculare). Prin aceste două modalități se pot efectua procedurile de instruire diferențiată și/sau diversificată a acelora care manifestă o dotare intelectuală la un nivel ridicat.

Problematika copiilor și tinerilor supradotați prezintă un interes colectiv, în care sînt interesați atît părinții, cît și educatorii, avînd în vedere avantajul social prin promovarea valorilor de excepție, dar mai ales riscul pierderii acestui potențial intelectual dacă nu i se acordă o educație adecvată. Subliniind acest aspect, la prima conferință despre copiii excepționali, desfășurată în Anglia, în 1975, directorul Compartimentului de Educație Specială a Copiilor Supradotați spunea: „acești copii pot apărea ca niște îngeri. Este foarte adevărat că îngerii nu sînt foarte interesați, însă căderea lor ne interesează imediat. Și trebuie să recunoaștem că tinerii și copiii supradotați apar adeseori sub această formă degizată”. ■

Psiholog
Liana Stănescu,
Institutul de Științe
ale Educației

O MEMORIE EXCEPȚIONALĂ ȘI REVERSUL EI

S. V. Șereșevski a constituit ceea ce se spune un caz pentru cunoscuți și analiști. Destul indivizi cu o memorie excepțională întinim și azi, dar acesta asupra căruia ne oprim (conform revistei *Voprosi Psihologii*) oferă avantajul de a fi fost examinat îndeaproape trei decenii de către mari specialiști, între care neurofiziologul R.A. Luria și psihologii L.S. Vițovski și A.N. Leontiev.

De formație filolog, tânărul Șereșevski a atras mai întâi atenția nu profesional, ci prin capacitățile sale mnezice neobișnuite, pe măsură ce era examinat de specialiști. Amploarea respectivelor capacități era dificil de stabilit: el memora cu ușurință rînduri de numere, de silabe și cuvinte fără sens, cuvinte în limbi care-i erau necunoscute, formule sofisticate, pagini de texte prezentate vizual sau auditiv. Materialul prezentat o dată era reprodus fără greșală de la început la sfîrșit, în ordine inversă, de la mijloc, în ordine pară sau impară. Performanța reproducerii era la fel de bună și după un interval de ani: 1, 5, 10, 20... Principiul că un material este ușor sau dificil de memorat nu opera la Șereșevski. Tot ceea ce era reținut se făcea fără efort, iar redarea era la fel de simplă, ca o lectură.

S-a crezut la început că fenomenul de **eidetism** (ogîndirea „fotografică” pe retină cu consecințe asupra reținerii tuturor detaliilor extrêm de durabilă) ar explica performanța incredibilă a lui Șereșevski. Că nu era așa (deși fenomenul eidetic era bine dezvoltat) o dovedea faptul că, adesea, el opera schimbări în ordinea datelor prezentate pentru memorare, că beneficia de o procesare a acestora după criteriile străine unei logici obișnuite – în tot cazul, străine instantaneului fotografic. Ca și în unele cazuri de memorie notabile, prezentate recent și la noi în țară, în care persoanele respective se folosesc de diferite scenarii vizînd asocierea elementelor oferite spre memorare, Șereșevski proceda la fel. De menționat că erorile pe care le făcea uneori în reproducere proveneau mai curînd de la această fază a ordonării materialului pentru a putea fi mai ușor de reținut,

operație în care se strecurau greșeli de atenție sau percepție.

Scenariul de „fixare” a materialului utiliza uneori o **tehnică a simbolurilor** în asociații surprinzătoare. Între Kremlin și New York ca imagini sau noțiuni Șereșevski întindea o frînghie. Mai apoi el plasa lîngă un turn anume al Kremlinului figura simbolică a Unchiului Sam. Cel mai adesea utiliza o **tehnică de semantizare** pe baza căreia obținea avantajul de a reține ușor materiale diverse, fără sens (fără a apela însă la activități logice și semantice propriu-zise), preferînd criterii personale.

Fenomenul sinesteziei

Cu timpul, specialiștii și-au putut da seama că acea cheie capabilă să explice în întregime și coerent performanțele lui Șereșevski este **sinestezia** (SYNESTHESIA). Ea exprimă acea capacitate naturală a individului de a putea reflecta o realitate unică (perceptibilă în principiu multilateral, divers, prin mai multe organe de simț simultan), care conduce la o imagine unică. Este de presupus că vivacitatea și durabilitatea acestei imagini a realității este net favorizantă față de o reflectare parțială. De exemplu, pentru un degustător vinul are miros, gust, culoare, sunet (două pahare cu două soiuri de vin care au densități și proprietăți chimice diferite sună, în caz de lovire, diferit). Proprietățile sinestezice sînt luate în seamă mai ales atunci cînd o experiență senzorială este obținută într-o modalitate senzorială anume

(de exemplu vizual), dar agentul senzorial provine dintr-o modalitate care nu este specifică văzului (prin auz, de exemplu). Deși condiția naturală a creierului face posibilă, în principiu, unificarea tuturor semnalelor senzoriale diferite care provin de la o sursă perceptivă unică – pe motiv de prioritate pentru atenție (selectivă) sau pe motiv de interes sau stare emotivă etc. – preferăm și utilizăm reflectări unilaterale. Dar globalitatea sinestezicului, reală sau doar de principiu, există sau poate fi antrenată. Putem astfel „vedea” muzica sau „auzi” lumina, putem simți culoarea altfel decât văzînd-o (un personaj orb, al lui Korolenko, explica o culoare ca fiind „caldă”, alta ca fiind „rece” ș.a.m.d.). Ei bine, la Șereșevski avea loc un adevărat dezmat sinestezic. Un cuvînt sau un număr, văzut scris, pentru el avea corespondențe și în alte sisteme senzoriale. Automat, la el, imaginile vizuale puteau vibra acustic (i se părea), constituind sunete, acestea puteau dobîndi gust sau miros diferit. Profesorul Vîgotski avea o voce „galbenă”; vocala auzită „a” avea și o culoare albă sau un aspect plat, liniar; un gard colorat în verde avea și un „gust sărat” etc.

Iată ce stătea la baza uriașelor posibilități de a-și reaminti ceva imprimat în memorie.

Reversul medaliei

Șereșevski a încercat, la un moment dat, o muncă redacțională. Au apărut însă unele dificultăți pe care, inițial, himeni nu le prevăzuse. El a susținut apoi spectacole de estradă. Era confruntat însă tot mai des cu necesitatea de a fi internat pentru probleme de sănătate apărute în legătură cu consecințele aceluia peisaj imagistic mental atât de bogat și de neîntrerupt, pentru obsesiile care nu-i lăsau alternativă de a se liniști intelectual și afectiv. Ceea ce părea doar o dificultate momentană pentru medici devenea, cu vremea, o certitudine: nu exista tratament pentru Șereșevski, la care fenomenul sinestezic se manifesta nu relativ și sporadic, ci ca o reflectare permanentă și absolută, ca o debordare a unei proprietăți care, aparent, părea minunată ca fundament pentru o personalitate umană armonioasă și eficientă, dar care, în fapt, cumula treptat fațete devastatoare. Sinestezia totală l-a transformat mai toate procesele psihice. Ele nu se mai desfășurau ca la omul obișnuit (omul denumit „normal”), ci la un nivel și la o calitate exacerbate, care-l izolau pe Șereșevski de oameni, de felul în care procedau aceștia, de felul în care ei creau și se recuperau.

Percepția vizuală a lui Șereșevski putea fi tulburată, potențial, de o manieră necunoscută nouă, în cazul în care un spectator tușea. Aceasta din urmă se putea constitui nu atât ca zgomot sonor pentru informația vizuală, cît ca zgomot vizual, tusea transformîndu-se în „pete” de culoare care-i ștergeau imaginea de bază. Vîntul vizibil pe elementele unei fotografii îi juca uneori feste neașteptate, împiedicîndu-l să fixeze situația globală așa cum era dată, deoarece cea adiere îi... alunga norii, existenței și ei pe imagine.

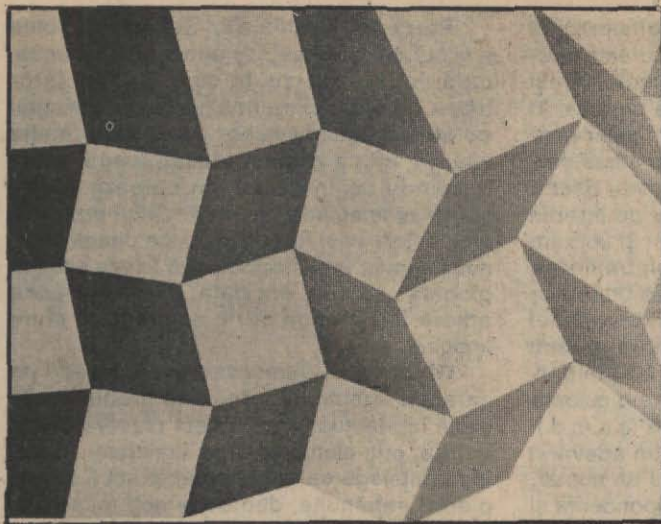
Gîndirea lui Șereșevski avea deseori un caracter speculativ. Anumite probleme de ordin intelectual erau corect rezolvate prin intuiție, prin elemente strict concrete. Alteori însă, înțelegerea unui text abstract îi puneia pledici nebănuite, deoarece noțiuni scrise, cum ar fi „inflinț”, „contrarii” sau „negarea negației”, căpătau conotații concrete, în alte sisteme senzoriale, care-l deturnau de la înțelegerea noțiunilor, a ideii textului.

Imaginația îi era foarte bogată, pornind de la izvorul inepuizabil de trăiri diverse. Bazată pe mecanismul sinesteziei, ea îi apărea atât de puternică și vie încît prin ea își putea provoca, rapid, diverse modificări somatice. Imaginîndu-și că ține brațul drept deasupra unei plite și cel stîng într-un vas cu apă rece, el își provoca ridicarea și respectiv coborîrea temperaturii membrelor cu aproximativ 2°C. Imaginîndu-și că fuge după un vehicul, își ridica pulsul cardiac la peste 100 bătăi/minut. El își bloca ritmul cerebral alfa închipuîndu-și că vede o lumină sau, dimpotrivă, își provoca ritmul alfa închipuîndu-se cuprîns de întuneric. Putea fi supus unei extracții dentare fără narcoză și fără a simți nici o durere: aceasta o realiza privind atent un pacient alăturat care-și aștepta operația fără a manifesta expresia comportamentală a durerii.

Această sinestezie completă funcționînd fără efort și în cazul întipăririi informațiilor și – mai apoi – în acela al reproducerii și utilizării obsedante (căci Șereșevski nu beneficia de unele defecte pe care noi, oamenii obișnuiți, le denumim, cînd ne plîngem de ele, fie „lapsus”, fie „uitare”) l-a condus, cu timpul, la condiția unei personalități zbuclumate, în care darul minunat se transformase în infirmitate. Căci tot ceea ce e prea mult din ce e bun devine mai întîi îndoielnic, iar mai apoi lunecă spre polul opus. ■

Dr. Ioan Ciofu,
Institutul de Psihologie

Normalitatea psihică ȘI CONFORMISMUL SOCIAL

Ca în orice alt domeniu, și în psihologie afirmațiile tranșante duc, de regulă, la rezultate și concluzii discutabile. Adevărul se întrupează la răscrucea drumurilor, acolo unde căi diferite se întâlnesc într-o benefică întretăiere. Unul din argumentele care pot fi invocate în sprijinul acestui refuz programatic de a elabora judecăți definitive este și cel al graniței, mai mult decît labile, dintre normalitate și devianță, dintre aparență și esență, dintre real și imaginar.

Focalizîndu-ne interesul asupra conceptului de normalitate psihică vom constata că, de-a lungul timpului, termenul în discuție s-a bucurat de varii definiții și interpretări. Din multitudinea denominațiilor disponibile reținem ca semnificative, din punctul nostru de vedere, următoarele:

■ normalitatea reprezintă capacitatea individului de a se adapta în mod flexibil la situațiile conflictuale și de a suporta frustrările și anxietatea pe care acestea le degajă (Krafft);

■ normalitatea este acea stare care permite dezvoltarea optimă, fizică, intelectuală și emoțională a individului, făcîndu-l asemănător celorlalți indivizi în mijlocul cărora trăiește și se manifestă (Klineberg);

■ normalitatea reprezintă condiția de funcționalitate socială, impusă și acceptată de societate în scopul realizării personale (Boehm).

După cum se poate ușor constata, aceste definiții ale normalității psihice se rezumă, în esența lor, la identificarea sănătății mintale cu conformarea la un ansamblu mai mult sau mai puțin arbitrar admis de

norme sociale și cu capacitatea de toleranță și de dezvoltare în cursul conflictelor.

Pe de altă parte, clasificarea elementară din psihiatria clinică (nevrotici, psihotici și normali) apare ca fiind obtuză și restrictivă. Ea ar putea conduce la concluzia, nu doar complet eronată, ci și periculoasă, că oameni normali sînt în mod necesar cei care nu au fost și nici nu vor fi vreodată internați într-o instituție psihiatrică. Referindu-se la acest aspect al problemei, celebrul psihiatru elvețian E. Bleuler afirma, cu o doză egală de malițiozitate și luciditate, că

pentru fiecare schizofren instituționalizat există cel puțin alți zece în libertate.

Ținînd seama de faptul că tulburarea psihică, precum și boala mintală implică în mod aproape implacabil o componentă socială, se impune actualmente o reevaluare a raportului dintre normalitate și anormalitate. O asemenea reconsiderare trebuie să aibă în vedere reliefaarea tot mai pregnantă a aspectelor socio-culturale fără de care demersul psihoanalitic nu se poate realiza în profunzime.

Normalitatea a fost și continuă uneori să fie privită ca simplu sinonim al adaptării reușite. A fi normal, într-o asemenea accepție, înseamnă a te plia pe moravurile, normele și ideologia dominantă a comunității. Prin extrapolare, deviantul (anormalul) va fi acel individ al cărui compor-

tament va fi considerat inadecvat sistemului axiologic și normativ în vigoare în societatea respectivă.

O asemenea definiție a normalității conține însă, în sine însăși, propriile limite. Nu de puține ori, dacă nu cumva în marea majoritate a cazurilor, adaptarea înseamnă de fapt supunere pur și simplu la ordinea, prejudecățile și cutumele specifice ale unei comunități. Exemplul oferit de etnopsihiatrul Georges Devereux mi se pare elocvent. În aprilie 1945, în Germania, normală era considerată acea persoană care era membră sau susținătoare a Partidului Național-Socialist: o lună mai târziu, în mai 1945, normală era considerată acea persoană care era înscrisă în Partidul Creștin-Democrat (dacă trăia în Frankfurt pe Main) sau în Partidul Comunist (dacă trăia în Frankfurt pe Oder).

În ceea ce privește relația dintre normalitate și conformismul social, J.E. Asch a realizat o serie de experimente menite să demonstreze covârșitoarele implicații ale acestui factor. El a prezentat unui grup de șase subiecți o planșă cuprinzând o linie-etalon (de o anumită lungime), cerându-le acestora să găsească linia echivalentă printre liniile desenate în alte trei planșe. În realitate, toți subiecții, cu excepția unuia, au fost instruiți în prealabil să aleagă o linie falsă (neechivalentă) în cadrul fiecărui test sau într-un anumit număr de teste. Subiectul naiv, adevăratul obiect al experienței, a fost plasat în așa fel încât să poată vedea și auzi opțiunile celorlalți membri ai grupului înainte de a da propriul răspuns.

Asch a observat că cel

mai mare număr al subiecților supuși acestei forme de presiune socială se alinau opiniei (alegerii) grupului mai degrabă decât să accepte mărturia irefutabilă a propriilor ochi. Pe de altă parte, o dată puși la curent cu situația reală și cu datele exacte ale experimentului, subiecții (naivi) au fost unanimi în a subestima influența pe care grupul a exercitat-o asupra libertății lor interioare în timpul luării deciziilor. Ei au susținut, de regulă cu vehemență, că presiunea socială (a grupului) a fost un factor absolut secundar și s-au străduit cu înverșunare să demonstreze că singură voința lor a decis.

Această tendință de a adopta erorile colective – subliniază Th. Szasz – pare a face parte integrantă din natura socială a omului. Totul pare a se baza pe o ordine social-constituită dintr-un ansamblu de semne aproape imperceptibile, cuprinzând gesturi, poziții, priviri și mișcări, cu un cuvânt toți acei factori dictați de un anumit grup social în scopul de a-i "normaliza" pe ceilalți. De aici și arbitrariul atîtor norme, arbitrariu care antrenează la rîndul său o intoleranță primitivă față de orice variație (sau devianță) în raport cu aceste norme.

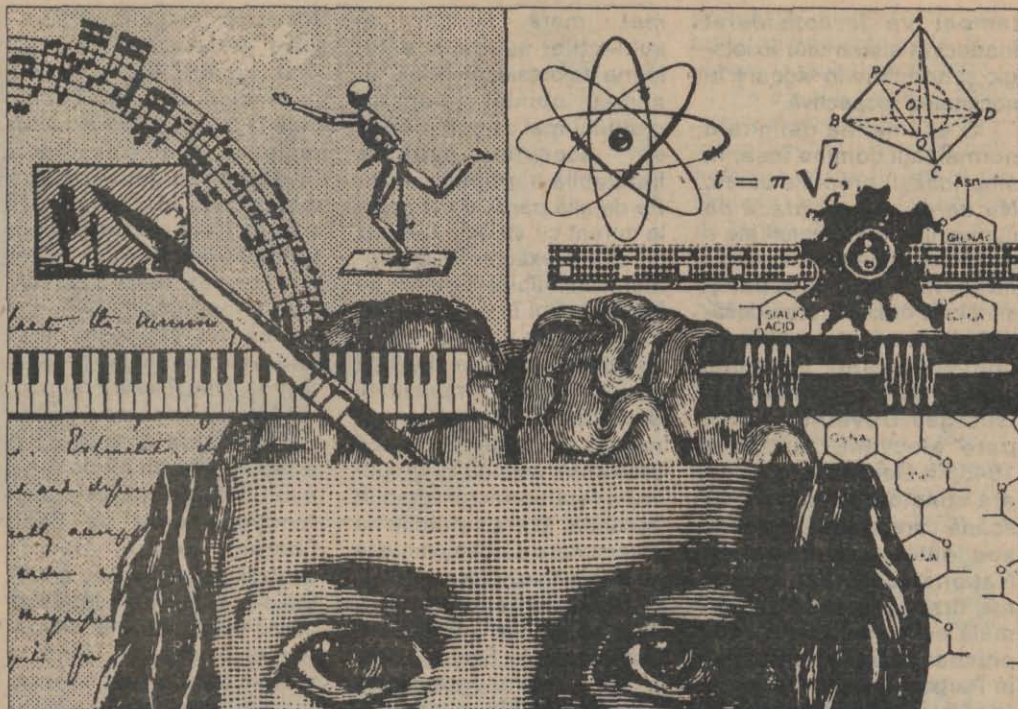
Încercarea de explicitare a percepției negative asupra devianței ne impune constatarea că orice formă de variație, chiar și simpla diferență, pune sub semnul îndoielii homeostazia sistemului. Căci ordinea publică se compune, în fond, dintr-o serie de raporturi ierarhice și de roluri sociale. Atît timp cît individul rămîne, conform expresiei populare, "la locul său", el este asimilat fără probleme deosebite de către organismul social. Dacă

încearcă însă să transgreseze "parcela" socială ce i-a fost repartizată sau să revendice alte valori decît cele la care este îndrituit să acceadă, el se transformă brusc într-un adevărat inamic public. În consecință, adeseori sînt etichetați drept bolnavi mintali sau, în cel mai bun caz, drept anormali, bizarul sau asociali cei care fie că nu reușesc să-și asume rolul social ce le-a fost destinat, fie că îl refuză.

Nimeni nu poate fi atît de naiv încît să creadă că o societate, fie ea cît de puțin evoluată, poate exista și funcționa doar pe baza liberului arbitru. Dar în același timp nimeni nu ar trebui să fie atît de miop încît să nu vadă că, de la despotismul oriental și pînă la statele totalitare moderne, manipularea abilă a conformismului social a distrus individualități și a umilit popoare, aruncînd mari umbre apocaliptice asupra superiorității omului ca ființă rațională. Ea a dus totodată la plămăuirea unui monstru etic pe care R. Polin îl vede întrupat în așa-zisa "morală a obedienței". În măsura în care nici o violență nu poate cu adevărat să limiteze libertatea celui care își asumă riscul suferinței și al morții, acceptarea normelor pe care se întemeiază "morală obedienței" dă naștere unui paradox tragic: omul care își abandonează umanitatea pentru a-și conserva existența biologică abandonează o dată cu aceasta, fără a-și da seama, tocmai dreptul său de a trăi și de a se prevala de valorile specifice ale umanității. ■

Cercetător științific
Aurora Hrițuleac,
Institutul de Științe
Socio-Umane Iași

VĂ CUNOAȘTEȚI NIVELUL FUNCȚIONAL AL EMISFERELOR CEREBRALE?

Rezultatul cercetărilor efectuate de profesorul de psihologie Roger Sperry, pentru care a primit, în 1981, Premiul Nobel pentru medicină, atestă specializarea funcțională a emisferelor cerebrale la om. Cu alte cuvinte, el demonstrase experimental că fiecare emisferă cerebrală este specializată în realizarea unor anumite funcții cognitive: emisfera stângă răspunde de prelucrarea verbală a informației, iar emisfera dreaptă de prelucrarea videospațială. Cercetările ulterioare ale specialiștilor au stabilit că extrem de rar cele două emisfere se dezvoltă la fel, că aproape întotdeauna ele funcționează asimetric, înregistrându-se o predominanță emisferică și o preferință emisferică. Funcțiile psihice controlate de emisfera stângă sînt limbajul, scrisul, raționamentul și calculul logic, capacitatea de analiză; emisfera dreaptă controlează în primul rînd înțelegerea nonverbală, recunoașterea formelor, a tonului și intonațiilor, imaginația, intuiția, identificarea figurilor umane, gîndirea videospațială.

Preferința pentru activitățile care implică manifestarea funcțiilor psihice controlate în special de una din emisferele cerebrale ne poate indica ce predominanță emisferică avem. Această idee stă la baza testului pe care vi-l propunem, tradus și adaptat după Juricov E.S., Zolotov A.B., "Cum vă apropiați de ora descoperirilor", Editura Știința, Chișinău, 1990. Rezolvînd testul, veți cunoaște valoarea nivelului funcțional al celor două emisfere și mărimea asimetriei funcționale a propriului dv. creier în momentul testării.

În continuare sînt date 50 de enunțuri (itemi). Citiți-le cu atenție. Notați cu A enunțurile care exprimă o însușire (o preferință) ce se manifestă constant la dv.; dacă enunțul exprimă o însușire (o stare) care se manifestă adesea, notați-l cu B; dacă itemul exprimă o însușire ce se manifestă uneori, notați-l cu C; cu D notați enunțurile care exprimă o însușire întîlnită foarte rar la dv.; cînd itemul exprimă o însușire care nu se manifestă niciodată la dv., notați-l cu E.

1. Sînt înclinat spre analiza și clasificarea obiectelor și fenomenelor.
2. Raționamentele mele au, în general, un caracter concret.
3. Prefer să-mi îmbogățesc cunoștințele prin activități intelectuale, cum ar fi lectura unor cărți, audierea unor discuri, decît prin observații și experiențe proprii (nemijlocite).
4. Imaginația mea este plastică/vie (gîndesc în imagini).
5. Pot anticipa evenimentele bazîndu-mă, pe cît posibil, pe propria experiență.
6. Sînt isteț și ingenios.
7. Reușesc să apreciez suficient de exact durata evenimentelor.
8. Memorez greu cuvintele (cîntece, versuri, limbi străine).
9. Percep cu ușurință cuvintele (aud bine chiar dacă se vorbește în șoaptă).
10. Sînt un practicant (mă orlentez bine în fața situațiilor concrete și le rezolv cu succes).
11. Nu am ureche muzicală (cînt fals, nu pot reproduce corect melodile).
12. Sînt receptiv față de tot ce se petrece în jurul meu, în natură sau în societate, atît la aspectele generale, cît și la detalii.
13. Am memorie bună (îmi amintesc aproape tot ce am învățat).
14. Prefer să judec și să apreciez ceea ce se întîmplă după criteriile personale.
15. Reușesc să pun în evidență (să descopăr, să înțeleg) legăturile dintre obiecte, fenomene sau procese.
16. Reușesc să mă concentrez asupra lucrului (citit, rezolvare de probleme etc.) chiar dacă în jurul meu este zgomot.
17. Am o voce răgușită, fără rezonanță.
18. În general, mesajul operelor de artă îmi produce o emoție puternică.
19. În compania celor egali cu mine (colegi, prieteni) sînt primul care începe să vorbească.
20. De obicei învăț ușor la disciplinele umaniste (și pot chiar să le explic altora).
21. Gîndurile mele o iau înaintea cuvintelor, încît atunci cînd vorbesc încep să amestec cuvintele.
22. Pot imita (voci, comportamentul persoanelor etc.).
23. Prind ușor ritmurile muzicale.
24. Sînt o fire pesimistă.
25. Cînd cineva sugerează o idee nouă, am tendința spontană de a întrea ce argumente are în sprijinul acelei idei.
26. Sînt mereu cu ochii în patru (vigilent).
27. Sînt o fire optimistă.
28. Deseori găsesc repede rezolvarea unei probleme (într-un moment de inspirație).

29. Mă enervează (deranjează) gesturile/mimica cu care unii oameni își însoțesc vorbirea.

30. Se întîmplă ca sentimentele (intuiția) să-mi arate calea de ieșire din situații dificile (la rezolvarea problemelor, în căutarea unor soluții).

31. Am tendința de a sistematiza materialul pe care îl studiez.

32. Fraze identice sau aproape identice îmi apar uneori ca o expresia unei atitudini amicale, alteori ca o amenințare.

33. Calculez bine.

34. Îmi este ușor să pronunț și să dau intonația corectă cuvintelor la învățarea limbilor străine.

35. Am tendința de a clasifica toate lucrurile și fenomenele cu care vin în contact.

36. Piese de teatru radiofonice sau povestirile auzite le "văd" sub forma unor imagini foarte plastice.

37. Nu am memoria chipurilor (a figurilor) oamenilor.

38. Aud bine anumite sunete, precum cel produs de spargerea unei sticle, de curgerea apei, de ceasurile mecanice etc.

39. Întîi acționez, apoi meditez la ce am făcut.

40. Cînd privesc un obiect oarecare, primul lucru pe care îl sesizez este forma obiectului.

41. Am tendința de a generaliza experiența acumulată.

42. Rețin ușor melodiile noi și pot să le reproduc corect.

43. Abordez cu ușurință orice subiect de discuție.

44. Uit repede ceea ce am învățat în timpul școlii.

45. Nu îmi atrag atenția unele zgomote, precum cele produse de ceasurile mecanice, clipocitul apei, lătratul cîinilor.

46. Îmi amintesc mirosurile, sunetele, culorile încă din cea mai fragedă copilărie.

47. Consider că sentimentele (intonația) într-o discuție sînt doar o pledică, importantă este ideea exprimată.

48. Chiar în prezența colegilor, prietenilor, evit să înțez o discuție.

49. Îmi este ușor să învăț algebra.

50. Pot compara mintal forma obiectelor (sau a părților componente ale acestora).

Calcularea scorurilor și interpretarea rezultatelor

Fiecare enunț din test va fi raportat la următoarea scală de aptețiere. Se acordă:

- 4 puncte dacă ați notat enunțul cu A;
- 3 puncte dacă l-ați notat cu B;
- 2 puncte dacă ați marcat enunțul cu C;
- 1 punct dacă ați notat enunțul cu D și
- 0 puncte dacă l-ați notat cu E.

După ce ați acordat punctajul fiecăruia din cei 50 de itemi, separat faceți suma punctelor realizate la enunțurile fără soț (1, 3, 5, ... 49), totalul reprezentând valoarea brută a nivelului funcțional al emisferei stîngi, și a punctelor realizate la enunțurile cu soț (2, 4, 6, ... 50), totalul acestora reprezentînd valoarea brută a nivelului funcțional al emisferei drepte. Transformați apoi punctajul brut în procente, considerînd 100% ca fiind suma punctajului brut pentru cele două emisfere. În continuare calculați diferența (în procente), scăzînd din valoarea procentului obținut pentru emisfera stîngă valoarea procentului obținut pentru emisfera dreaptă. Rezultatul obținut poate fi "0", reprezentînd funcționarea simetrică a celor două emisfere, poate fi un număr pozitiv, care arată dominanța emisferei stîngi, sau un număr negativ, care reprezintă dominanța emisferei drepte. Valoarea acestei diferențe ne dă mărimea asimetriei funcționale a creierului. Cu cît punctajul brut obținut pentru fiecare emisferă se apropie mai mult de 100, cu atît nivelul funcțional al emisferei respective este mai crescut.

Dacă rezultatul autoevaluării indică o predominanță a emisferei stîngi, concluzia este că pentru dumneavoastră activitățile în care puteți obține cele mai bune rezultate sînt

cele legate de prelucrarea logică a informației (calcul, rezolvarea problemelor de matematică), transmiterea verbală sau în scris a informației sau cele care presupun capacitatea de a argumenta și susține ideile și propunerile proprii sau ale altora. Ca profesii sînt indicate cele de informatician, inginer, jurist, profesor de științe exacte.

Dacă rezultatul autoevaluării indică o predominanță a emisferei drepte, concluzia este că pentru dumneavoastră activitățile în care puteți obține cele mai bune rezultate sînt cele care presupun perceperea lumii în întregul ei, o mare rapiditate de înțelegere a esenței evenimentelor pe cale intuitivă, fără o analiză logică consecventă a acestora, capacitate de imaginație și proiecție videospațială. Dintre profesiile indicate se recomandă cele de profesor de științe umaniste, psiholog, actor, scriitor.

Deoarece activitățile profesionale la acest sfîrșit de mileniu solicită tot mai mult atît funcțiile psihologice controlate de emisfera stîngă, cît și pe cele controlate de emisfera dreaptă, fără a încălca asimetria funcțională a creierului, noi putem modifica nivelul funcțional al emisferelor. Aceasta se poate realiza prin activități susținute de gimnastică intelectuală și antrenament creativ. ■

Cercetător științific
Mariana Caluschi,
 cercetător științific **Dorel Șulea,**
 Institutul de Inventică Iași

(Urmare din pag. 5)

"empirizării": caracterul cauzei naturale este determinat conform ideii potrivit căreia cunoștințele factuale permit să se determine cu precizie "leagănul omenirii".

Teoria celor două perioade a fost, la început, o încercare originală de a găsi un răspuns naturalist întrebărilor despre originea omului. Din nefericire, raționamentul filozofilor se fonda pe o premisă ce le închidea concluziile în cadrul vechii scheme; ei presupuneau că miturile trebuiau să ascundă un simbol de adevăr. Chiar Platon medita asupra tradițiilor antice păstrate din negura vremurilor în fabule. Dicearh, discipolul lui Aristotel, credea că miturile oferă o versiune nenaturală a faptelor istorice; Diodor din Sicilia vedea în acestea urmele unei înțelepciuni provenind din vechi cărți dispărute, convingere împărtășită de numeroși filozofi din secolul al XVIII-lea. Mai

tîrziu, unii savanți vor merge pînă la a afirma că mitul paradisului terestru este o amintire a pădurii terțiare, păstrată de memoria omenirii, sau că ideea după care strămoșii noștri trebuiau să se apere de animale puternice dovedește că omul ar fi fost contemporan cu dinozaurii.

Analogiile între anumite teorii paleoantropologice și unele idei antice nu provin din faptul că știința a confirmat miturile, ci mai degrabă din faptul că a devenit victima acestora. Ea nu a putut să-și țină ambițioasa promisiune de a abandona schemele preconcepute și de a nu construi cunoașterea decît pe baza faptelor. În schimb, știința a realizat alta din ambițiile sale, moștenită de la filozofia antică: îndepărtarea supranaturalului din teoriile sale. Pentru stoici și epurieni, științele naturii erau chemate mai ales să combată ideile false. Antropologia a îndeplinit acest program: zeii au dispărut, fiind înlocuiți de climat. ■

PSIHOSOCIOLOGIA

ȘI
CALITATEA
VIEȚII

Poate să pară neverosimil, dar înțelesul sintagmei "calitatea vieții", este mult mai puțin clar pentru omul de știință decât pentru cel neimplicat în studiul problemei. Pentru acesta din urmă, calitatea vieții se suprapune unui echivalent al gradelor de comparație ale adjectivelor "bine" sau "rău".

Cercetătorii calității vieții s-au întrecut în a demonstra că nivelul economic sau material de trai nu acoperă decât parțial sfera acestei noțiuni. S-a putut constata, atât la nivel macrosocial, cât și individual, că nu este suficientă o puternică dezvoltare economică și un înalt nivel

de trai pentru a asigura "well-being"-ul, acea stare de bine spre care tinde orice ființă umană. Bumerangul ecologic, conflictele interetnice, criminalitatea, morbiditatea și mortalitatea, la nivel macrosocial, sau (in)satisfacțiile profesionale, conflictele familiale, boala, la nivel individual, sînt doar o parte a "factorilor" care contribuie, uneori în mai mare măsură decât venitul sau standardul economic, la cristalizarea unei anumite imagini despre calitatea vieții noastre.

De la aceste observații, pe deplin pertinente, care au stat la baza criticilor evaluărilor exclusiv eco-

nomice ale calității vieții, nu a mai rămas decât un pas pînă la a defini calitatea vieții prin serii întregi de condiții: economice, ecologice, demografice, familiale, politice etc. Și acest pas a fost făcut.

Autorii definițiilor enumerate de condiții s-au preocupat de a nu le scăpa nici unul din "factorii" considerați importanți pentru ceea ce ei au înțeles a fi "domeniul" vieții. Ei au fost interesați precumpănitor de extensia conceptului și nu de semnificația sa. Elementelor de "stare", mai sus exemplificate, li s-au adăugat, uneori, tot la modul enumerativ, elemente ale "inițiativei" umane, cum ar fi, mai ales, stilul de viață.

În căutarea unor "criterii umane" de evaluare a vieții, cercetătorii au comis, de altfel în mod voit, o confuzie majoră. Ei nu au făcut nici o distincție între condițiile sociale, economice etc. și viața ca atare. Punerea în paranteze a conceptului de viață, taxat drept un concept "difuz", a generat însă în planul metodologic și al explicației teoretice numeroase contradicții.

Pe de altă parte, aceiași cercetători care au considerat că viața nu se reduce la un singur sector, cel economic, au procedat, practic, la o sectorizare a vieții. Pentru fiecare domeniu s-au căutat indicatori specifici, obiectivi, subiectivi sau micști. Fiind privită sub formă de "felii", s-a constatat că între domeniile vieții apar, cum era și firesc, numeroase deosebiri "calitative".

Un individ, de exemplu, are un stărdard economic ridicat, dar o sănătate șubredă, iar în familie înregistrează conflicte, tensiuni. S-a putut stabili, pe baza indicatorilor obiectivi, cît de

bună sau rea îi este viața în fiecare domeniu, dar, totuși, nu s-a reușit o apreciere globală asupra calității vieții sale. Căci ce s-ar putea spune despre ansamblul unor părți sau domenii neuniforme calitativ? Faptul că părțile nu pot fi reunificate și aduse la un indicator agregat nu este oare o dovadă că procedeul de divizare a vieții pe domenii este greșit? Că, de fapt, cercetăm altceva, poate starea societății, dar în nici un caz calitatea vieții?

S-a încercat surmontarea acestor dificultăți prin utilizarea unor indicatori subiectivi, de percepție a stării. Cît de bună sau rea este viața, cum sînt apreciate diferențele ei "domenii" o pot spune direct subiecții înșiși care, într-o cercetare, pot aprecia singuri propriul nivel al calității vieții, pe baza unei grile de evaluare. Este vorba despre "calitatea percepută a vieții". În acest fel se poate ajunge la o imagine globală a vieții individuale, dar aceasta presupune admiterea unor criterii de evaluare vagi, confuze și diferite, proprii fiecărui subiect al cercetării, și renunțarea la comparații între nivelurile de calitate a vieții. În plus, ca principiu teoretic, această metodă presupune paradigma "omului-senzor"; rolul omului rezumîndu-se la a aprecia cît de mult și cît de bine îi sînt satisfăcute nevoile. El este pus în postura de obiect al societății și nu de subiect al dezvoltării sale și a societății. De fapt, acestei paradigme i se subordonează definițiile enumerative de condiții despre care am vorbit mai înainte.

Regîndirea aspectelor teoretice și metodologice

legate de cercetarea calității vieții mi s-a părut a fi absolut necesară. În acest sens, demersul cognitiv s-a axat pe căutarea unei definiții care să poziționeze corect conceptul de viață umană și stabilirea unor criterii obiective, intrinseci vieții, în vederea aprecierii calității sale.

De fapt, ideea fundamentală de la care am plecat a fost aceea că viața, omul, societatea, altfel spus biologia, microfizica, antropologia, psihologia, sociologia, pot constitui un discurs unitar referitor la o știință unitară despre om.

"Vom ajunge în situația de a conduce viața - remarcă acad. Mihai Drăgănescu într-o comunicare făcută în 1973 - și poate de aici ar trebui să decurgă modul de a conduce economia și societatea."

"Prin legăturile dintre viu și social, pe de o parte, dintre viu și neviu, pe de altă parte, există șansa de a constitui o știință unitară... cunoașterea nu poate fi, în cele din urmă, decît unitară, la care va corespunde o știință unitară", scria Edgar Morin într-un amplu eseu intitulat "Le paradigme perdu: la nature humaine" (1973). Noua știință ce urmează a se constitui și care va fi știința generală a physisului "va trebui să stabilească articulațiile între fizică și viață, adică între entropie și nonentropie, între complexitatea microfizică (ambiguitatea corpuscular-ondulatoare, principiul incertitudinii) și complexitatea macrofizică (autoorganizarea). Ea va trebui să stabilească articulația dintre viu, uman, nonentropie și antropologie, omul fiind negentrop prin excelență. În paralel, reforma trebuie să fie epistemologică". În opinia

autorului citat, sociologia trebuie să se dovedească a fi o știință naturală, în sensul în care societatea este un mod de organizare foarte răspîndit și sub forme extrem de diverse în lumea vie.

Dar ce este entropia și cum poate fi aplicată legea entropiei formelor de organizare ale lumii vii și societății? Entropia, cea de-a doua lege a termodinamicii, demonstrează cum energia curge întotdeauna de la un corp mai cald la unul mai rece și niciodată invers. Într-un sistem închis, entropia tinde întotdeauna către un maximum. Ca atare, entropia maximă, înaltă, reprezintă lipsa de ordine, de concentrare, de organizare, cantitatea de energie liberă nefiind disponibilă pentru utilizare. Invers, entropia minimă sau joasă este sinonimă cu maximum de ordine sau organizare.

Descoperirea legii entropiei a dus la decăderea dogmei mecaniciste a fizicii clasice, care spunea că tot ceea ce se întîmplă în orice domeniu de fenomene constă exclusiv din locomoție și, prin urmare, că în natură nu există schimbare irevocabilă. Tocmai pentru că legea entropiei proclamă existența unei asemenea schimbări, unii cercetători au constatat destul de repede legătura ei intimă cu fenomenele caracteristice structurilor vii. Un organism pare enigmatic, scria Schrödinger, tocmai prin evitarea decăderii rapide în starea inertă de echilibru. Astfel, mecanismul prin care un organism se menține staționar la un nivel destul de ridicat de ordine (= nivel destul de redus de entropie) constă în faptul că "organismul reușește să se

elibereze de entropia pe care nu poate să nu o producă atât timp cât trăiește... Deci organismul atrage, ca să spunem așa, un torent de entropie negativă asupra sa pentru a compensa creșterea entropiei pe care o produce prin viațuire și pentru a se menține astfel la un nivel de entropie staționar și suficient de redus". Expresia "entropie negativă" poate fi înlocuită cu alta mai bună: entropia luată cu semn negativ este o măsură a ordinii.

Dacă al doilea principiu al termodinamicii semnifică o entropie crescândă, adică tendința la dezordine moleculară și dezorganizare, viața, din contră, semnifică tendința spre organizare, complexitate crescândă, adică nonentropie. Acest paradox al lumii vii nu poate fi rezolvat decât plecând de la o concepție care își asumă în mod egal ordinea și dezordinea, adică face din viață un sistem de reorganizare permanentă fondat pe logica complexității, sistemul hipercomplex fiind un sistem care își micșorează constrângerile, mărindu-și în același timp aptitudinile organizaționale.

Noțiunea de viață este implicit sau explicit alăturată ideilor de entropie, autoorganizare și complexitate, acestea fiind înseși principiile originale ale organizării viului.

Sesizând paradoxul funcționării și organizării lumii vii, Ilya Prigogine sugerează și el că însăși evoluția poate fi privită ca un proces ce conduce spre organisme biologice și sociale tot mai complexe și mai diversificate prin crearea unor noi structuri disipative de ordin superior. Astfel, scrie savantul, noi facem să apară "ordine din fluctuație"

sau "ordine din haos".

N. Georgescu-Roegen consideră legea entropiei drept cea mai economică dintre toate legile naturale. "Faptul că o lege naturală se împletește cu fiecare aspect al comportamentului omenesc este atât de obișnuit încât nu ne-am așteptat ca studierea influenței legii entropiei asupra acțiunilor economice ale omului să prezinte vreă complicație neobișnuită. Totuși, căi multiple se deschid în fața noastră de îndată ce începem să ne ocupăm de această problemă. Mai mult, aceste căi duc nu numai dincolo de granițele economiei, ci și ale științelor sociale."

Un alt element caracteristic al vieții este *adaptabilitatea*. "Viața omului este determinată, în primul rând, de cantitatea energiei de adaptare de care dispune", scria Hans Selye. Un stres continuu consumă această energie, iar reînnoirea completă a energiei de adaptare este imposibilă. Aflat sub acțiunea stresorilor de orice natură, organismul dezvoltă o reacție de adaptare, sindrom nespecific denumit de Selye sindrom general de adaptare. Interesant este că Selye a dezvoltat teoria sa asupra stresului și energiei de adaptare cam în aceeași perioadă în care Schrödinger își elabora concepția sa despre aplicarea în domeniul viului a legii entropiei (începutul anilor '40). Or, ambele teorii mi se par a fi foarte asemănătoare, ambele subliniind specificitatea, complexitatea și dinamica viului, coexistența ordine-dezordine, caracterul irevocabil al schimbării...

În sfârșit, *sociabilitatea*, exprimând "capacitatea (abilitatea) unui om sau a unui grup de oameni de a se inte-

gra într-o societate" (Ion Ungureanu, Paradigme ale cunoașterii societății), reprezintă ultima dimensiune în ordinea enumerării caracteristicilor vieții umane pe care le consider relevante în acest studiu.

Am stabilit, așadar, că viața umană se manifestă ca un sistem hipercomplex, autoorganizator, cu potențial de adaptabilitate și sociabilitate căruiă îi corespunde modelul evolutiv descris de legea entropiei.

Hipercomplexitatea, autoorganizarea, adaptabilitatea și sociabilitatea formează setul de criterii în baza cărora vom aprecia calitatea vieții umane. După cum s-a văzut, criteriile au fost căutate în interioritatea vieții. Cît de bună sau rea este viața nu ne-o poate spune decât evaluarea măsurii în care viața se apropie de esența sa, evaluarea gradului în care viața se poate împlini ca viață, afirmându-se pe sine, a măsurii în care viața poate fi ceea ce este.

Consider calitatea vieții ca fiind o mărime invers proporțională cu nivelul entropiei din viață. Entropia, ca o măsură a ordinii, exponentă a schimbărilor calitative în timp, se va putea dovedi și un excelent indicator agregat pentru calitatea vieții. ■

Cercetător științific
Mihai Nedelcu,

Institutul
de Expertiză Medicală și
Recuperare a Capacității
de Muncă

PSIHANALIZA ÎN FAȚA NEUROȘTIINȚELOR

Omică istorioară de care este legat numele celebrului Sigmund Freud releva prin anecdoticul ei confuzia derutantă care intervine, nu de puține ori, când două idei, opinii, deși opuse, sînt susținute, fiecare, cu multă tenacitate. Un oarecare A a împrumut de la B un cazan de aramă. De îndată ce acesta i-a fost înapoiat, B l-a chemat pe A în fața judecătorului, învinovățindu-l de gaura ce se lățea în peretele cazanului său, făcîndu-l inutilizabil. A nu se lasă însă mai prejos și se apără spunînd: "Primo: niciodată nu am împrumutat vreun cazan de la B; secundo: cazanul avea deja o spărtură; tertio: l-am înapoiat în bună stare". Sărmanul judecător! Cum să te descurci în "caierul" acesta de afirmații care se anulează logic?

Lucrurile par a nu fi prea mult diferite chiar și în cazul oamenilor de știință – este concluzia la care a ajuns un psihanalist francez, André Green, în ceea ce privește considerarea inconștientului în zilele noastre și, pornind de la acesta, a psihanalizei.

Cînd negat, cînd acceptat pe jumătate,

cînd redus la mecanisme de natură biologică (mai cu seamă datorită progresului neuroștiințelor), inconștientul are încă apărători care îi susțin autonomia exact în tiparele considerate de Freud. Printre aceștia, André Green.

Considerat nu de puține ori un fel de "Bastilie a mintalului", inconștientul a fost luat cu asalt cu mult mai mult curaj de cînd psihofarmacologia și neuroștiințele și-au propus să măture ceea ce "filozofie de doi bani" a trecutului.

Aceasta din urmă are însă arma în mînă și se apără. Adepții psihanalizei, chiar în formele ei clasice, susțin astăzi că necunoașterea, negarea vieții psihice de către oamenii de știință, îndîrjirea lor de a postula o cauzalitate exclusiv organică, a întregii simptomatologii conduc la judecări deloc liniștite. Este absurd să negi un fapt numai pentru că nu-l poți explica în singurul fel în care ești în stare să o faci. Ei se întrebă cît de drept poate fi să dai la o parte un psihanalist, permițînd, în schimb, unui chirurg să opereze de cîteva ori la rînd o leziune inexistentă,

fără a i se aduce vreun reproș și aceasta numai pentru că el consideră că este de datoria lui să elimine o cauză posibilă de dezordine patologică.

O somitate a anilor '60 în neurologie spunea: "Psihiatria o învățați în trei săptămîni", adresîndu-se internilor săi, care se plîngeau de o experiență insuficientă în acest domeniu.

Toate aceste considerații fac obiectul unui studiu-argument, publicat, de curînd, de către psihanalistul André Green, în prestigioasa revistă "La Recherche" (nr. 247, 1992).

Apare, pe bună dreptate, întrebarea: neurologia se poate substitui psihanalizei în înțelegerea vieții psihice și a manifestărilor sale? O afirmație tranșantă nu poate fi decît nedreaptă. Căci, susține autorul, psihismul rămîne un domeniu obscur, neliniștit, greu accesibil. Nu poți predica despre el cu vădită neștiință și este dureros cum fiecare își arogă competența în acest domeniu, ca și cum ar deține știință infuzată.

Boala mintală există, chiar dacă investi-

gațiile cerebrale nu relevă nimic. Or, în acest din urmă caz, neuroștiințele nu fac decât să considere că un bolnav psihic nu este cu adevărat un bolnav, ci mai curînd pare a fi "un bolnav închipuit". În cel mai "fericit" caz, boala mintală este considerată a avea suportul somatic ancorat în genetic și, prin aceasta, este alăturată lungului cortegiu al bolilor destinului. Nevrozele nu sînt decît tulburări de care suferă cei care nu au altceva de făcut decît să se gîndească la acest lucru.

Dacă așa ar sta lucrurile, spune André Green, atunci totul ar fi o anecdotă amară, în care exigența științifică este confundată cu naivitatea. Chiar nu este deloc îngrijorător faptul că mereu crescîndul consum de tranchilizante depășește de departe consumul tuturor celorlalte produse? Să fie vorba de o terapie de stimulare psihică ori este, nici mai mult, nici mai puțin, decît o toxicomanie legală? Este, fără îndoială, mult mai simplu și expeditiv să prescrii un medicament și să te debarasezi de plictisitorul angoasat decît să cauți să înțelegi funcționarea psihicului unui individ.

În anii '80, un prestigios om de știință din domeniul neurologiei, Jacques Monod, aflat deci de partea cealaltă a baricadei, afirma deja, cu destulă energie, că dacă pentru cîțiva ani cheltuielile antrenate de bolnavii mintali ar fi deturnate către adevărata cercetare, pe care psihiatrii nu sînt în stare s-o făcă, ei bine, atunci el ar garanta străpungerea zidului enigmei bolilor mintale și tratamentul lor eficient.

Să încercăm totuși să depășim această remarcă, cumva pătlmașă, și să ne oprim,

foarte pe scurt, asupra unui alt studiu, realizat de către Jean Pierre Changeux, cunoscut neorobiolog, studiu publicat în aceeași revistă "La Recherche", cu puțin timp înaintea celui al lui André Green (iunie 1992).

Cercetătorul caută să pună în corespondență funcțiile creierului cu organizarea sa structurală. Descrie, de altfel destul de sofisticat, progresele diferitelor discipline în acest sens, care au dus la rezultate pertinente. Ba mai mult, propune chiar și un model de simulare informatică a rețelei de neuroni pentru a valida un model teoretic de realizare a unei forme simple de raționament. Nu putem nega că ideea nu ar fi interesantă. Este absolut surprinzătoare. Dar e bine să nu uităm că un creier nu este un sistem abstract care funcționează absolut omogen, că eterogenitatea sa slăbește valabilitatea ecuațiilor matematice și că, de ce să nu recunoaștem, o ecuație descriind o funcție poate încadra foarte bine un comportament, dar nu poate explica fenomenul.

"Dialogul" celor două studii, pentru a ne llimta totuși punctul de referință, nu face decît să închidă cercul anecdoticii cu cazul. Să ne resemnăm și de data aceasta și să lăsăm viitorul să decidă ori să recurgem la compromis? Poate ar fi absurd să încercăm un răspuns la această ultimă întrebare, atîta vreme cît omul știe să caute, cu atîta satornică tenacitate, adevărul. ■

Traducere și adaptare:
Ionela Dogaru,
studentă, Universitatea București

(Urmare din pag. 17)

● *Autoreglarea prin fermitatea actului volitiv (decizional)* Nu servesc la nimic zburciumul zadarnic și pierderea în comentarii inutile. Acela care e amenințat de o stare tensională, de orice natură ar fi ea, trebuie să rămînă impasibil, concertîndu-și energiile asupra celui mai sigur mijloc de a se sustrage consecințelor negative, deoarece atunci cînd toate punctele slabe sînt cunoscute, cînd toate rezistențele sînt prevăzute și toate dificultățile presimțite, nimic iremediabil nu se poate produce. Orice om care dorește să stabilească armonia în viața sa trebuie să-și prezideze toate hotărîrile destinate să organizeze echilibrul între activitatea neurocerebrală și stările fiziologice, prin voința sa. Într-un fel, a fi calm înseamnă a fi stăpîn pe voința ta. Această stare îi conferă posesoru-

lui dreptul de a se considera chiar și arbitru mai multor voințe străine, ba chiar, prin persuasiune, îi dă puterea de a impune și altora idei, sentimente etc.

Considerăm benevenită o observație de principiu: toate cele șase dimensiuni prin intermediul cărora ne-am străduit să facilităm accesul la starea de calm, în mod real, practic sînt o unitate, separarea acestora operîndu-se din rațiuni metodologice explicite.

În concluzie, putem afirma că starea de calm nu este o formă intangibilă. Prin antrenament și exerciții de voință putem face ca, oricît de seducător ar fi un proiect, oricît de tensionată o situație, oricît de irreverentios un partener de dialog, să nu dăm glas impulsurilor, pregătind calea discernămîntului și instaurînd prin CALM relativitatea ca stare de spirit. ■

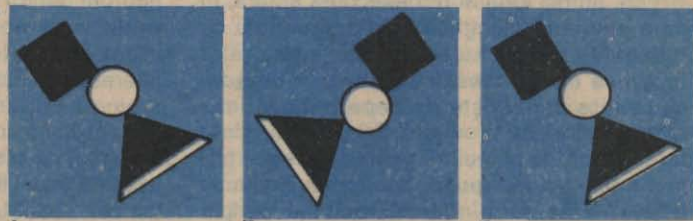
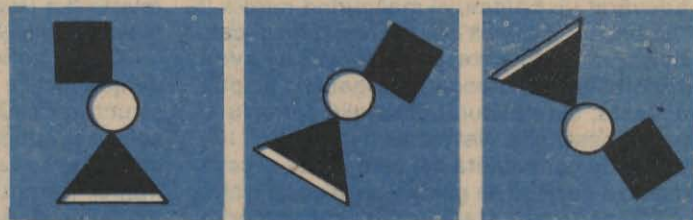
● ANTRENAMENT PSIHOLAGIC ● ANTRENAMENT

Încercați să rezolvați cât mai repede posibil probele A, B, C, D, E, formate fiecare din câte 9 desene. Probele au o dificultate crescândă - așa cum ne asigură J. E. Klausnitzer în lucrarea sa „Der persönliche IQ-Test” (Wilhelm Heyne Verlag, München, 1983), de unde am preluat testul. Fiecare desen reprezintă una și aceeași figură rotită în jurul unui punct central, într-un sens sau în altul. În cadrul probelor s-au strecurat și desene în care una sau mai multe figuri s-au rotit cu 180° față de axa lor. Dumneavoastră va trebui să le identificați. Să privim exemplul de rezolvare. Care este figura modificată? Cea din desenul nr. 2, pentru că pătratul apare rotit cu 180° .

Dacă ați reușit să rezolvați cele cinci probe în mai puțin de opt minute, puteți să vă felicitați. Foarte probabil că aveți o inteligență superioară.

Rezolvarea probelor o veți găsi la pagina 34. (A.C.)

A. Trei desene reprezintă figuri modificate. Le puteți identifica?

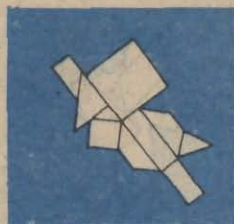
Exemple de rezolvare

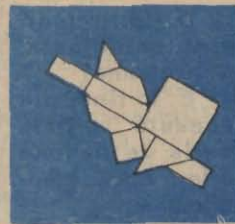
B. Din cele nouă figuri, trei sînt modificate. Care anume?

1

1

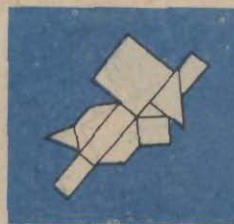
2

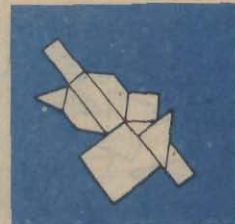
2

3

3

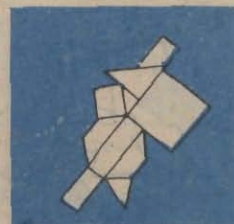
4

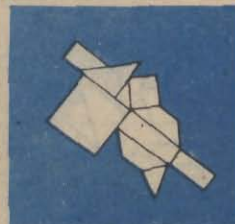
4

5

5

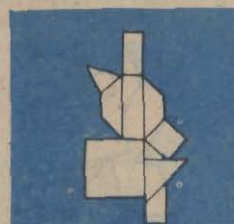
6

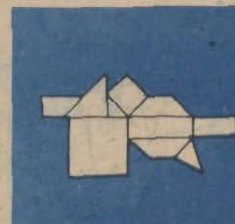
6

7

7

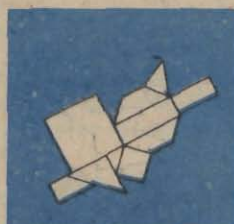
8

8

9

9

C. În această serie sînt modificate patru figuri. Le-ați descoperit?

● ANTRENAMENT PSIHOLGIC ● ANTRENAMENT

D. Patru figuri sînt modificate. Care anume?

E. În fine, din această ultimă serie de desene diferă două. Identificați-le!

1

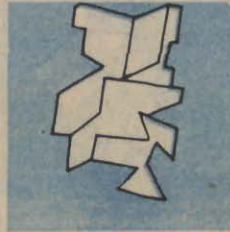
2

3

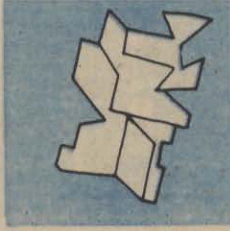
4

5

6

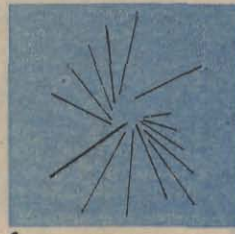
7

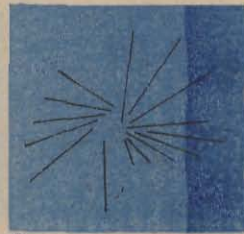
8

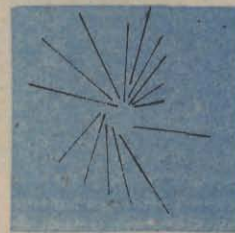
9

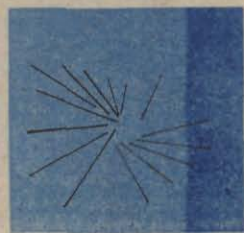
1

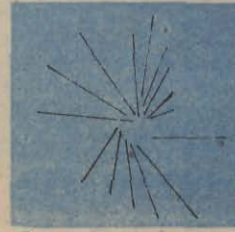
2

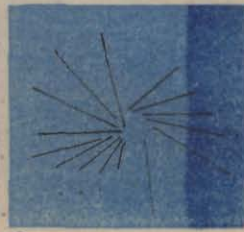
3

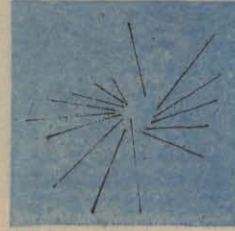
4

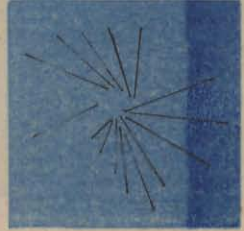
5

6

7

8

9

REZOLVARE:

A: desenele 4, 7, 8

B: desenele 2, 3, 4

C: desenele 2, 3, 6, 8

D: desenele 1, 5, 6, 9

E: desenele 1, 6

(Urmare din pag. 10)

tentă și ineficientă, ci, dimpotrivă, pentru că devenise foarte puternică și pleda – direct și indirect – pentru demnitatea și libertatea umană.

Aș putea să mă refer cu ușurință la o sută de volume de studii, cercetări, monografii, cursuri, tratate apărute în perioada postbelică și care legitimează psihologia românească și îi relevă valorile. Cu atât mai mult ne par mai absurde tentativele de noocid care au avut loc în urmă cu 15-20 de ani.

– Considerînd actualitatea postrevoluționară, constatăm că încercarea de a sugruma știința, în general, și psihologia, în special, nu a reușit.

– Da, această încercare a generat o reacție contrară,

care, o dată cu revoluția, a explodat. În momentul de față dispunem de cinci secții de psihologie la universitățile de stat și cel puțin tot atâtea la universitățile particulare.

Institutul de Psihologie, resuscitat și amplificat în ultimii trei ani, desfășoară o activitate prolifică și cooperează cu unități analoge din Occident. Sîntem pe punctul de a ne înscrie în rîndurile avansate ale dez-

voltării științei psihologice de la acest sfîrșit de secol.

Dar pentru a putea să înfățișăm liniile pe care evoluează psihologia în confruntarea cu cel de-al treilea mileniu, cred că ar fi bine să continuăm discuția altădată.

– Înțeleg că vă angajați să continuăm interviul într-un număr viitor al revistei noastre. Vă mulțumesc pentru acest început. ■

Revista PSIHLOGIA îi invită pe toți specialiștii din țară și de peste hotare să colaboreze cu articole de informare științifică, note de lectură, comentarii și probe de autocunoaștere. Colaborările vor fi expediate pe adresa redacției sau vor fi predate consultantților științifici menționați în caseta tehnică. Revista PSIHLOGIA este deschisă tuturor contribuțiilor la explicarea omului și comportamentului uman individual și colectiv.

SOCIETATEA ȘTIINȚĂ & TEHNICĂ S.A.

Societate cu capital de stat funcționînd sub egida Ministerului Cercetării și Tehnologiei, înmatriculată în Registrul Comerțului cu nr. J/40/6775/1991.

Consiliul de administrație: **Ioan Albescu** – director,
Gabriela Buliga, Cornel Daneliuc, Adriana Popescu

PSIHLOGIA Anul III Nr. 3 (13)

Revistă bilunară editată de Societatea „Știință & Tehnică” SA
în colaborare cu Asociația Psihologilor din România.
Președinte: prof. univ. dr. **Mihai Golu**

REDACTOR-ȘEF: Adina Chelcea
PREZENTARE GRAFICĂ: Cornel Daneliuc
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:

Marius Buruianu

CORECTURĂ: Lia Decei

DIFUZARE: Cornel Daneliuc (telefon:
617 72 44 sau 617 60 10, interior 1151)

ADRESA REDACȚIEI: Piața Presei Libere nr. 1,
București, cod 79781

TELEFON: 617 72 44 sau 617 60 10,
interior 1151 sau 1208. **FAX:** 617 58 33

TIPARUL: Tipografia INTERGRAPH
TELEFON: 7693568

Paginile evidențiate cu sigla MTS sînt realizate în colaborare cu Ministerul Tineretului și Sportului, în cadrul Programului național de stimulare a creativității tinerilor.

CONSULTANȚI ȘTIINȚIFICI: prof. univ. dr.
Septimiu Chelcea, dr. Irina Holdevici, dr. Stroe Marcus, dr. Ion Mânzat, dr. Grigore Nicola, dr. Aurora Perju-Liiceanu, dr. Mihaela Roco

ABONAMENTELE se pot efectua la oficiile poștale – număr de catalog 5010 – și la redacție, expedierea abonamentului făcîndu-se prin colet poștal.

Cititorii din străinătate se pot abona prin **RODIPET SA, P.O.Box 33-57, Fax 0040-1-312 94 32 sau 312 94 33, Telex 11995, Piața Presei Libere 1, sector 1, București, România**

